

WOJCIECH MILITZ

## PTTK w 1984 roku

PTTK w 1984 roku działało w warunkach ukształtowanych w trzech ubiegłych latach. Towarzystwo uzyskało zwiększone środki na działalność programową ze zreformowanej gospodarki przedsiębiorstw Zarządu Głównego i prowadzonej przez oddziały PTTK. Utrzymana została na dotychczasowym poziomie pomoc państwa, wyrażająca się w dotacjach, w szczególności na działalność szkoleniową, znakowanie szlaków i prowadzenie obiektów turystyki kwalifikowanej, oraz w ulgach i zwolnieniach podatkowych.

Władze PTTK, kontynuując w 1984 r. realizację zadań wynikających z uchwał X Krajowego Zjazdu i określonych we własnych postanowieniach z lat 1981—1983, wiele pracy poświęciły tym działom Towarzystwa, w których nastąpił regres działalności. Odnosiło się to w szczególności do sytuacji PTTK w zakładach pracy, gdzie w ciągu kilku lat zmniejszała się liczba członków i ogniw Towarzystwa. Wagę tego problemu uwidocznił fakt, że w zakładach pracy skupiona jest blisko 1/3 członków PTTK, a ponad 3600 ogniw zakładowych Towarzystwa może mieć decydujący wpływ na organizację i wybór najkorzystniejszych form wypoczynku członków załóg. Analizy tej sytuacji dokonano podczas obrad plenarnych Zarządu Głównego w lutym 1984 r. w Chorzwie. W uchwale Zarządu sprecyzowano wytyczne, sposoby i środki naprawy, i intensyfikacji działalności PTTK w zakładach pracy.

Towarzystwo miało też swój udział w obchodach 40-lecia Polski Ludowej.

Programowi jubileuszu PTTK przypadającego na rok 1985 poświęcono wiele uwagi na posiedzeniu Zarządu Głównego 14 kwietnia 1984 r. Uznano za celowe — obok przeglądu dorobku PTTK w najważniejszych dziedzinach, uwypuklenie tradycji i dokonania najstarszych ogniw Towarzystwa — urządzenie

szeregu konkursów, m.in. na prace badawcze i magisterskie poświęcone historii PTTK i jego poprzedników, a także wydawanie „Zeszytów historycznych PTTK”, tworzenie izb pamięci i tradycji PTTK, wreszcie zorganizowanie w 1985 r. w Olsztynie, Szczecinie, Wrocławiu sesji problemowych ukazujących dorobek PTT, PTK i PTTK na Ziemniach Odzyskanych.

Tworzeniu lepszych warunków dla turystyki i działalności PTTK wśród młodzieży szkolnej poświęcone było spotkanie przedstawicieli Zarządu Głównego PTTK z kierownictwem Ministerstwa Oświaty i Wychowania. Znowelizowano również porozumienie Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego i Zarządu Głównego PTTK w sprawie współdziałania i dalszego rozwoju turystyki wśród młodzieży harcerskiej, zawarte w 1965 r.

Rok 1984 był ostatnim w czteroletniej kadencji władz PTTK. Kampanii sprawozdawczo-wyborczej w ogniwach Towarzystwa, rozpoczynającej się w końcu roku, towarzyszyły przygotowania do planowanego na 1985 r. XI Krajowego Zjazdu PTTK. Poddano ocenie realizację uchwał X Zjazdu. Ważną rolę spełniło w tym zakresie listopadowe Plenum ZG PTTK, poświęcone przeglądowi dokonań Towarzystwa. W wyniku dyskusji przyjęto uchwałę w sprawie programu dalszych działań zmierzających do ułatwienia uprawiania turystyki i popularyzacji krajoznawstwa. Przyjęto również uchwałę dotyczącą systemu kształcenia w PTTK. W sferze zainteresowań władz PTTK znalazły się także prace nad ustawą o turystyce, podejmowane przez władze państwowe. W swojej opinii Zarząd Główny opowiedział się za potrzebą ustawowej regulacji prawnej spraw wypoczynku i turystyki, odnosząc się krytycznie do przeważającego w projekcie ustawy komercyjnego podejścia do turystyki i postulując usankcjonowanie prio-

Jednostki i członkowie PTTK	1980	1981	1982	1983	1984
Koła i kluby	12 909	12 792	11 319	11 166	11 655
Oddziały	586	580	571	568	569
Członkowie	730 873	674 316	587 320	593 138	631 993

rytetu społecznego charakteru turystyki, uwzględnienie miejsca PTTK w powiązaniu z turystyką kwalifikowaną, jako dziedziną społecznej działalności.

Rok 1984 zamykający czteroletnią kadencję władz Towarzystwa trudno ocenić bez przytoczenia choćby najbardziej charakterystycznych liczb, świadczących o pracy Towarzystwa, o skuteczności podejmowanych działań w tym szczególnie trudnym okresie. Zaczniemy od danych dotyczących stanu organizacyjnego Towarzystwa w latach 1980-1984.

Sprawozdania Zarządu Głównego PTTK tłumaczą spadek liczby członków i ogniw wpływem czynników obiektywnych, takich jak zmniejszenie aktywności społecznej i wzrost kosztów uprawiania turystyki, będący skutkiem kryzysu społeczno-gospodarczego. Spadek liczby członków i podstawowych ogniw PTTK nastąpił także w wyniku weryfikacji członków i likwidacji kół, istniejących niekiedy tylko na papierze.

To oraz nie sprzyjające warunki uprawiania i organizowania turystyki, zwłaszcza w 1982 r., znalazło swoje odbicie w rezultatach działalności całego Towarzystwa. Obrazuje to zestawienie zbiorcze liczby osób objętych wszystkimi formami działalności programowej PTTK.

W 1984 r. Towarzystwo działało nadal na podstawie statutu nadanego zarządzeniem ministra spraw wewnętrznych z 13 sierpnia 1979 r. Projekt nowego statutu PTTK, uchwalony przez X Krajowy Zjazd PTTK w 1981 r., nie został zaakceptowany

przez MSW, które zakwestionowało celowość m.in. umieszczania w statucie obligatoryjnych komisji, wprowadzenie podwójnego systemu wyborczego, umieszczenia w statucie zasad wyboru do władz. W tej sytuacji władze Towarzystwa na wniosek Komisji Statutowej, działającej z upoważnienia X Zjazdu, postanowiły wstrzymać się od dalszych działań związanych z nowelizacją statutu. Dodać należy, że PTTK w 1984 r., podobnie jak inne stowarzyszenia, kontynuowało swą działalność gospodarczą w sytuacji gdy brak jest nadal regulacji prawnej tej działalności prowadzonej przez organizacje społeczne. (Po uchyleniu w 1983 r. uchwały Rady Ministrów nr 112 z 1981 r., na podstawie której znolizowano zasady działalności gospodarczej PTTK w latach 1981-1982, prace podjęte nad nowymi przepisami dla organizacji społecznych nie zostały zakończone w 1984 r.). Jednakże, mimo wspomnianych utrudnień w działalności i ogólnie nie sprzyjającej sytuacji, rok 1984, na tle czteroletniej kadencji, był dla Towarzystwa okresem wyraźnego rozwoju organizacyjnego i wzrostu wyników działalności.

#### Stan organizacyjny

Odnotowany w 1984 r. ogólny wzrost liczby członków i ogniw PTTK w różnym stopniu dotyczył stanu organizacyjnego w poszczególnych środowiskach.

Analiza powyższych danych wskazuje, iż przy ogólnym wzroście organizacyjnym, większym niż od-

#### Zestawienie wyników działalności programowej PTTK

Lp.	Wyszczególnienie	1981	1982	1983	1984
1	Uczestnicy imprez i wycieczek turystyki kwalifikowanej	1 781 877	1 533 465	1 812 167	1 979 075
2	Uczestnicy wycieczek turystyki powszechnej	5 823 526	3 804 241	4 748 130	5 733 973
3	Stuchacze odczytów	470 595	368 015	374 280	471 896
4	Zwiedzający wystawy	923 548	664 919	795 361	944 370
5	Czytelnicy bibliotek	138 449	137 929	94 513	99 479
6	Obsłużeni w poradniach krajoznawczych	92 825	74 340	75 592	66 845
7	Obsłużeni w punktach informacji turystycznej	1 059 148	804 376	882 928	1 000 603
8	Obsłużeni przez przewodników na zlecenie obcych biur podróży	5 680 780	3 118 648	3 719 489	5 119 211
9	Obsłużeni przez przewodników na zlecenie ogniw PTTK	1 999 889	1 379 723	1 678 809	2 017 452
10	Kształcenie	38 041	17 328	12 149	15 155
	Ogółem	18 008 678	11 902 884	14 193 428	17 449 061

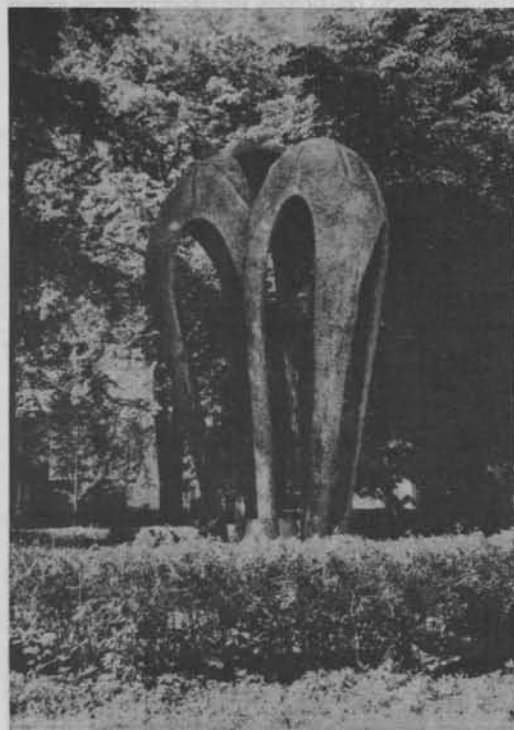
### Stan organizacyjny PTTK (1984)

Lp	Rodzaj ogniwa	Oddziały		Koła		Członkowie	
		1983	1984	1983	1984	1983	1984
1	terenowe	381	384	657	678	74 349	80 274
2	zakładowe	116	114	3 627	3 484	179 069	177 346
3	osiedlowe*	23	24	192	217	7 750	9 178
4	wojskowe	15	16	502	481	30 772	29 117
5	akademickie	26	28	273	308	17 232	19 542
6	szkolne	—	—	5 161	5 616	241 639	266 588
7	inne (emeryci, renciści, inwalidzi i inni)	7	8	754	871	42 327	49 947
	<b>Razem</b>	<b>568</b>	<b>569</b>	<b>11 166</b>	<b>11 665</b>	<b>593 138</b>	<b>631 993</b>
	<b>Różnica</b>		<b>+1</b>		<b>+499</b>		<b>+38 855</b>

\* w tym oddziały osiedlowe

dnotowano w poprzednim roku (w 1983 r. przybyło 5 818 czł.), jedynie w środowisku wojskowym i przemysłowym obserwuje się ubytek ogniwi i członków. Jakkolwiek ubytek w 1984 r. 143 kół i 723 członków w zakładach pracy, w porównaniu do utraty 275 kół i 12 700 członków w 1983 r., wskazuje na postępującą stabilizację stanu PTTK w tym znaczącym dla

Towarzystwa środowisku. Podobną pozytywną tendencję obserwuje się w stanie organizacyjnym PTTK w środowisku wojskowym. Napawającą optymizmem sytuację stwierdzić można w środowisku młodzieży, zwłaszcza młodzieży szkolnej: w roku 1984 przybyło 455 SKKT PTTK i 24 949 członków, co w porównaniu do efektów 1983 r. (121 SKKT



Olesno, woj. częstochowskie. Pomnik lotników polskich (na cmentarzu) poległych we wrześniu 1939 r. Fot. Janusz Żmudziński



Pojezierze Augustowskie. Nad Jez. Studzienniczym. Fot. Janusz Żmudziński

Stan ogniw i członków PTTK w układzie województw

Lp.	Województwo	Liczba oddziałów		Liczba kół i klubów na prawach kół		Liczba członków	
		1983	1984	1983	1984	1983	1984
1	Biała Podlaska	5	5	118	123	3 968	4 850
2	Białystok	19	19	253	277	10 483	11 936
3	Bielsko Biala	15	15	441	436	22 474	23 029
4	Bydgoszcz	19	19	364	394	14 063	15 647
5	Chełm	4	4	89	93	4 105	3 926
6	Ciechanów	6	6	63	64	2 828	2 789
7	Częstochowa	8	8	130	140	7 063	8 008
8	Elbląg	9	9	109	118	4 291	4 630
9	Gdańsk	18	18	363	369	21 858	22 509
10	Gorzów Wlkp.	15	15	143	137	5 167	5 585
11	Jelenia Góra	12	11	200	200	7 795	8 885
12	Kalisz	11	11	243	257	10 165	11 517
13	Katowice	44	44	1 474	1 541	108 593	109 251
14	Kielce	13	13	186	187	10 376	8 988
15	Konin	5	5	84	84	4 249	4 158
16	Koszalin	10	11	148	157	6 058	6 443
17	Kraków	12	13	457	480	30 199	31 927
18	Krosno	7	7	195	198	7 183	7 417
19	Legnica	7	7	124	145	5 828	6 894
20	Leszno	6	6	90	107	3 924	4 707
21	Lublin	17	18	229	229	10 248	11 689
22	Łomża	5	5	88	96	4 501	4 999
23	Łódź	8	8	307	319	17 673	21 569
24	Nowy Sącz	9	9	233	231	9 318	9 365
25	Olsztyn	14	13	215	232	10 165	10 275
26	Opole	21	21	262	318	12 698	14 867
27	Ostrołęka	10	10	69	64	3 472	3 567
28	Piła	8	8	120	121	4 476	5 212
29	Piotrków Tryb.	6	6	141	152	6 750	8 025
30	Płock	6	6	107	105	5 763	5 343
31	Poznań	21	21	432	422	22 088	24 588
32	Przemysł	5	5	78	92	6 469	8 076
33	Radom	9	9	131	134	6 733	7 159
34	Rzeszów	10	10	182	194	9 253	9 696
35	Siedlce	6	6	135	145	6 060	6 514
36	Sieradz	6	6	86	90	3 875	4 154
37	Skierniewice	7	7	98	105	3 410	4 026
38	Ślupsk	8	8	173	172	6 829	6 630
39	Suwałki	9	9	122	127	6 086	6 198
40	Szczecin	20	20	374	405	17 853	20 608
41	Tarnobrzeg	9	9	123	119	5 532	5 472
42	Tarnów	8	8	164	166	6 226	6 515
43	Toruń	12	12	233	240	9 679	10 913
44	Wałbrzych	13	12	231	218	11 000	10 464
45	Warszawa	31	32	708	755	53 759	56 712
46	Włocławek	4	4	110	116	3 985	2 766
47	Wrocław	20	20	423	437	22 044	26 170
48	Zamość	5	5	138	133	6 980	6 571
49	Zielona Góra	16	16	180	211	9 667	10 809
	Razem	568	569	11 166	11 665	593 138	631 993
	Różnica		+1		+499		+38 855

PTTK i 13 047 członków), świadczy o rosnącej popularności Towarzystwa i jego programu w tym środowisku. W rezultacie odsetek członków SKKT PTTK oraz oddziałów i kół akademickich PTTK, który w 1979 r. wynosił 38,7% ogółu członków Towarzystwa, w 1984 wzrósł do 45,3%.

W 1984 r. zmniejszyła się liczba komisji, zwłaszcza oddziałowych. Po „wykruszeniu się” w 1982 r. — 172 komisji i w 1983 r. — 57, ubytek dalszych 78 w 1984 r., przy nieznacznych zmianach liczby oddziałów, budzi zaniepokojenie, zwłaszcza jeżeli się zważy, iż właśnie od komisji społecznych zależy rozwój działalności programowej w Towarzystwie.

#### Komisje Społeczne PTTK

Lp.	Komisje	1983	1984	Różnica
1	oddziałowe	2 371	2 293	-78
2	wojewódzkie	657	652	-5
3	Zarządu Głównego	30	30	0
	Razem	3 058	2 975	-83

W 1984 r. w szkoleniu podstawowym, organizowanym przez oddziały, koła i kluby, wzięło udział 15 155 osób, tj. o ok. 25% więcej niż w poprzednim roku. Również o 25% wzrosła liczba absolwentów kursów organizowanych dla kadry programowej (12 386). Brak bardziej szczegółowych danych, m.in. liczby szkoleń dla podwyższenia kwalifikacji istniejącej kadry, nie pozwala na ocenę efektywności szkoleń ani na określenie wpływu tej działalności na stan kadry programowej PTTK. Stan tej kadry nie uległ

większym zmianom, jeśli idzie o liczbę ogólną, co może świadczyć o tym, że szkolenie służy również wymianie kadry.

#### Krajoznawstwo, ochrona przyrody, opieka nad zabytkami

W działalności krajoznawczej Towarzystwa w 1984 r. dominowały prace związane z realizacją uchwał Zarządu Głównego PTTK: z 26 lutego 1984 r., w sprawie udziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w obchodach 40-lecia Polski Ludowej i z 14 kwietnia 1984 r., w sprawie obchodów 35-lecia PTTK. Komisja Krajoznawcza oraz Komisja Historii i Tradycji ZG PTTK opracowały i opublikowały: regulamin współzawodnictwa oddziałów PTTK, regulamin konkursu kronik dokumentujących programowy i organizacyjny dorobek jednostek Towarzystwa, regulamin konkursu „Na szlakach turystycznych Polski”. Wymienione dokumenty, zawierające interesujące propozycje programowe, zasady organizacyjne, nagrody, określiły czas trwania konkursów w ciągu 1984 i 1985 r., z założeń dokonania podsumowania wyników i ich ogłoszenia w grudniu 1985 r. na jubileuszowym plenum ZG PTTK. W tym też terminie zaplanowano rozstrzygnięcie pierwszej edycji konkursu na prace badawcze o tematyce związanej z historią PTTK i jego poprzedników.

W rezultacie tych bogatych w treści krajoznawcze inspiracji nastąpiło ożywienie działalności. Organizowano więcej imprez o interesującym programie. Odczyty i wystawy krajoznawcze zgromadziły licznieszą rzeszę słuchaczy i zwiedzających (odpowiednio 472 896 i 944 795 osób w 1984 r. wobec 374 280 i 795 361 osób w 1983 r.). XIV Centralny Zlot Aktywu Krajoznawczego (CZAK'84) odbył się

Lanckorona. Zabytkowe domy drewniane w rynku.  
Fot. Janusz Żmudziński



Stan kadry PTTK

Lp.	Rodzaj kadry	1983	1984	Różnica
1	Organizatorzy turystyki	54 670	55 544	+ 874
	w tym:			
	w zakładach pracy	22 631	21 287	- 1 344
	w osiedlach	763	861	+ 98
	w środowisku młodzieży	22 170	24 337	+ 2 167
	w środowisku akademickim	3 921	3 930	+ 9
	w środowisku wojskowym	3 916	3 442	- 474
	w innych środowiskach	1 269	1 687	+ 418
2	Opiekunowie SKKT	4 378	5 616	+ 1 238
3	Przodownicy i instruktorzy — razem	19 650	20 695	+ 1 045
	w tym przodownicy turystyki:			
	pieszej	5 500	5 652	+ 152
	górskiej	4 261	5 309	+ 1 048
	narciarskiej	639	659	+ 20
	żeglarskiej	808	822	+ 14
	kajakowej	1 861	1 990	+ 129
	kolarskiej	798	1 823	+ 25
	motorowej	1 437	1 461	+ 24
	instruktorzy:			
	imprez na orientację	299	328	+ 29
	nurkowania swobodnego	239	275	+ 36
	krajoznawstwa	1 586	1 560	- 26
	ochrony przyrody	398	283	- 115
	ochrony zabytków	122	144	+ 22
	przewodnictwa	634	321	- 313
	fotografii krajoznawczej	68	68	0
4	Instruktorzy kształcenia kadr	1 172	1 204	+ 32
5	Społeczni opiekunowie przyrody	2 594	2 405	- 189
6	Społeczni opiekunowie zabytków	7 557	5 499	- 2 058
7	Strażnicy ochrony przyrody	8 951	8 764	- 187
8	Służba kultury szlaku	12 445	9 631	- 2 814
9	Przewodnicy (z uprawnieniami)	15 725	15 626	- 99
10	Znakarze	1 427	1 069	- 358
11	Kadra programowa ogółem	128 569	126 053	- 2 516
12	Kadra funkcyjna — razem	23 291	24 436	+ 1 145
	w tym:			
	w oddziałach	16 753	17 856	+ 1 103
	w ośrodkach wojewódzkich	5 798	5 835	+ 37
	w ośrodku centralnym	740	745	+ 5
13	Kadra programowa i funkcyjna — ogółem	151 860	150 489	- 1 371

w sierpniu w Lublinie, z udziałem ponad 200 uczestników reprezentujących 42 województwa. W programie, obok pracy grup specjalistycznych i prezentowania indywidualnych umiejętności w prowadzeniu prelekcji, pokazów, zbiorów kolekcjonerskich, uwzględniono dyskusję na temat roli i zadań instruktorów krajoznawstwa.



Puszcza Kampinoska. Dąb koło Teresy (ok. 250-letni). Fot. Janusz Żmudziński

Po dwóch latach przygotowań, w 1984 r. rozpoczęto inwentaryzację krajoznawczą Polski, wielką pracę, mającą na celu uzyskanie pełnych i aktualnych informacji o zasobie oraz stanie obiektów i walorów krajoznawczych na obszarze całego kraju.

Sieć komisji krajoznawczych obejmuje 227 oddziałów i 47 zarządów wojewódzkich. W 432 poradniach krajoznawczych i 492 punktach informacji turystycznej obsłużono łącznie 1 067 448 osób, tj. o ponad 100 tys. osób więcej niż w 1983 r.

W 1984 r. powrócono do sprawy krajoznawczego wystroju obiektów PTTK. Prezydium ZG PTTK w swojej uchwale z 19 maja podkreśliło, iż wszystkie obiekty PTTK powinny swym wyglądem, zadbanie, oznakowaniem służyć celom programowym Towarzystwa. W szczególności powinny one: oddziaływać na podnoszenie poziomu kultury turystycznej, stwarzać możliwości poszerzenia wiedzy o regionie, służyć informacją turystyczno-krajoznawczą, popularyzować zasady prawidłowego upra-

wiania turystyki, w tym zasady bezpieczeństwa w turystyce, zwłaszcza górskiej i wodnej.

Komisja Fotografii Krajoznawczej kontynuowała swoją działalność popularyzatorską, dokumentacyjną i szkoleniową. Do cennych inicjatyw w tej dziedzinie trzeba zaliczyć obozy fotografów-krajoznawców, zorganizowane w ramach Młodzieżowej Szkoły Turystyki (MST-84): w Szczyrku (przez Oddział PTTK w Oświęcimiu), na Górze Św. Anny (przez ZW PTTK w Opolu), w Kamieniu Pomorskim (przez ZW PTTK w Szczecinie) i w Piasecznie (przez ZW PTTK w Koszalinie).

Komisja Ochrony Przyrody w 1984 r. zajmowała się nadal problemami: turystyki na obszarach chronionych, rolą i zadaniami przedstawicieli PTTK w radach parków narodowych, patronatem PTTK nad parkami krajobrazowymi, ochroną szlaków turystycznych, zasadami organizowania „ścieżek przyrodniczych”. W październiku wprowadzono w życie znowelizowany regulamin odznaki „Turysta Przyrodnik PTTK”. Opracowano nowe programy szkolenia instruktorów ochrony przyrody, strażników ochrony przyrody i strażników ochrony przyrody z uprawnieniami do nakładania mandatów. We współpracy z kierownictwem Straży Ochrony Przyrody i dyrekcją TPN zorganizowano dwumiesięczny obóz interwencyjny w Tatrzańskim Parku Narodowym. W terenie działało 207 oddziałowych i 38 wojewódzkich komisji ochrony przyrody.



Puszcza Kampinoska. Wiosną w rezerwacie „Sieraków”. Fot. Janusz Żmudziński

Sztab Główny Służby Kultury Szlaku swoją centralną imprezę — VII Centralny Zlot SKS — zlokalizował w 1984 r. we Fromborku. Uczestnicy Zlotu z okazji 40 rocznicy powrotu ziem zachodnich i północnych do Macierzy zwrócili się z apelem do wszystkich członków SKS o podejmowanie czynów społecznych w zakresie znakowania szlaków turystycznych, zakładania szkółek leśnych, sadzenia drzew, zakładania zieleńców, a także o inspirowanie innych prac popularyzujących kulturę turystyczną.

Komisja Opieki nad Zabytkami ZG PTTK w 1984 r. kontynuowała prace w tradycyjnych formach i kierunkach. Szczególnym zainteresowaniem Komisji cieszyła się sprawa zwiększenia udziału młodzieży w opiece nad zabytkami. W Ciechanowcu zorganizowano kolejne turnusy dla młodych opiekunów w ramach MST-84. Z inicjatywy Komisji powstał Klub Indywidualnych Użytkowników Obiektów Zabytkowych. W spotkaniu założycielskim 12 maja na Zamku Królewskim w Warszawie uczestniczyli przedstawiciele użytkowników 71 obiektów. Prezesem zarządu został wybrany Marek Skrzyński z Warszawy. Klub ma wspomagać inicjatywy związane z remontowaniem i utrzymaniem obiektów, korzystając z poparcia Ministerstwa Kultury i Sztuki. W 1984 r. zakończono pełną inwentaryzację placówek muzealnych PTTK, w liczbie 25 obiektów.

W terenie działało 179 oddziałowych i 42 okręgowe komisje opieki nad zabytkami.

### Turystyka kwalifikowana

W dziedzinie turystyki kwalifikowanej w 1984 r. Towarzystwo odnotowało dalszy postęp. Sprzyjające warunki stwarzane konsekwentnie przez władze PTTK znalazły swoje odbicie w zwiększonej liczbie wycieczek i imprez oraz ich uczestników.

Tak więc po latach 1980, 1981 i 1982, w których zanotowano zmniejszające się z roku na rok rezultaty (w porównaniu do 97 966 zorganizowanych imprez i wycieczek w 1979 r., w 1980 r. liczba ta

wyniosła 88 936, w 1981 r. — 70 478, w 1982 — 62 868) — od dwu lat następuje wyraźny wzrost wyników. W tym okresie rośnie również zainteresowanie odznakami turystycznymi. Po roku 1982, w którym zdobyto ogółem 89 892 odznak (tj. o ok. 60 tys. mniej niż w 1979 r.), rok następny przyniósł rezultat w wysokości 115 388 odznak, a 1984 r. — 118 648 odznak.

W ciągu kadencji władz PTTK, kończącej się w 1984 r., poświęcono wiele pracy badaniom i analizom sytuacji, w jakich organizowana i uprawiana jest turystyka kwalifikowana. Opracowano szereg raportów: o stanie bazy w górach, o stanie szlaków — górskich, wodnych, nizinnych, o stanie turystyki wodnej, o wypożyczalniach sprzętu turystycznego, o produkcji własnej PTTK dla turystów. Przyjęto programy: rozwoju bazy w górach (do roku 2000) i rozwoju turystyki wodnej. Tym poczynaniem programowym towarzyszyły decyzje wprowadzające nowe zasady funkcjonowania turystyki kwalifikowanej, postanowienia regulujące wpłaty przedsiębiorstw PTTK na cele statutowe, uchwały o tworzeniu celowych funduszy wspomagających rozwój turystyki kwalifikowanej.

W 1984 r. utworzono Fundusz Promocji Programowej i Fundusz Schronisk Górskich, zwiększono preferencje dla zakładów produkcyjnych „Foto-Pam” PTTK, sprzyjające zwiększeniu produkcji sprzętu i ekwipunku turystycznego. Fundusz Promocji Programowej, tworzony ze źródeł własnych i darowizn, służy w formie pożyczek i dotacji turystyki kwalifikowanej, jak też dofinansowaniu określonych regulaminowo imprez i konkursów.

Fundusz Schronisk Górskich (FSG) tworzony jest z obowiązkowych wpłat klubów turystyki górskiej (prowadzących działalność gospodarczą i zarobkową) oraz z dotacji i darowizn, i środków pochodzących ze specjalnych akcji zbiórek i dopłat, ustalanych przez ZG PTTK na wniosek KTG ZG PTTK. Środki FSG w postaci dotacji i pożyczek przeznaczone są na remonty bieżące i kapitalne, adaptacje,

Lp.	Rodzaj imprezy, wycieczki	Liczba imprez i wycieczek			Liczba uczestników		
		1983	1984	Wynik	1983	1984	Wynik
1	piesze	28 917	30 993	+2 076	777 168	874 890	+97 722
2	górskie	18 630	19 930	+1 300	410 624	450 448	+39 824
3	narciarskie	3 935	3 880	-55	98 069	95 342	-2 727
4	kolarskie	5 174	5 072	-102	82 256	82 604	+348
5	motorowe	1 071	1 094	+23	25 440	27 092	+1 652
6	żeglarskie	2 920	3 321	+401	36 969	35 143	-1 826
7	kajakowe	2 259	1 878	-381	35 305	36 306	+1 001
8	speleologiczne	534	602	+68	3 875	5 229	+1 354
9	podwodne	483	567	+84	7 350	9 266	+1 916
10	na orientację	3 079	3 182	+103	68 888	72 919	+4 031
11	inne	7 812	8 615	+803	266 223	289 836	+23 613
	Razem	74 874	79 134	+4 260	1 812 167	1 979 075	+166 908

zupelnienie wyposażenia obiektów turystyki kwalifikowanej, schronisk i stacji turystycznych w górach. Funduszem dysponuje Komisja Turystyki Górskiej ZG PTTK.

Zewnętrznym wyrazem pomocy dla turystów stała się decyzja ministra komunikacji z 21 grudnia 1984 r., wprowadzająca — obok 50 % ulgi za przejazdy wycieczek składających się co najmniej z 10 osób — zastosowanie tej ulgi przy 5 osobach, jeśli są one uczestnikami spływu kajakowego. Zastosowano również opłaty ulgowe do bagażu przewożonego przez turystę w wagonie (kajak składany) lub oddanego do wagonu bagażowego roweru.

W turystyce pieszej wzrosły liczby imprez i ich uczestników towarzyszyła szeroka działalność szkoleniowa, inicjowana przez Komisję Turystyki Pieszej ZG PTTK. Komisja w szczególności skoncentrowała swoją działalność w środowisku młodzieży, organizując kursy przodownicze dla osób pracujących z młodzieżą oraz kursy dla aktywistów młodzieżowych na nowo ustanowiony stopień Młodzieżowego Przdownika Turystyki Pieszej. Dla upowszechnienia zdobywania Odznaki Turystyki Pieszej i Odznaki „Siedmiomilowe Buty” nadano zespołom przodowników turystyki pieszej, działającym przy komanдах hufców i chorągwi ZHP, uprawnienia do przyznawania tych odznak.

W 1984 r. KTP ustanowiła specjalną odznakę, w związku z 40-leciem odzyskania ziem zachodnich i północnych, dla uczestników wycieczek i imprez zbiorowych i dla indywidualnych turystów wędrujących na tych obszarach w 1985 r. W terenie działało 333 oddziałowych i 48 wojewódzkich komisji turystyki pieszej.

W turystyce górskiej ostatnie lata były okresem szczególnej aktywności Komisji Turystyki Górskiej ZG PTTK. Prace podjęte nad realizacją uchwały ZG PTTK „PTTK a góry”, obchody 110-lecia PTT,

doprowadzenie do otwarcia Międzynarodowego Szlaku Przyjaźni to tylko niektóre, najważniejsze działania Komisji. KTG zakończyła kilkuletnie prace nad docelowymi programami rozbudowy bazy PTTK w górach, wzbogacając sieć stacji turystycznych oraz pól biwakowych na terenach górskich. W 1984 r. Prezydium ZG PTTK przyjęło przygotowane przez KTG raporty o schroniskach i szlakach, regulamin Funduszu Schronisk Górskich. Istotne miejsce w działalności KTG zajmowała praca z przodownikami turystyki górskiej, ze znakarzami szlaków, kontakty z klubami górskimi. Nową inicjatywę stanowi utworzenie Centralnej Szkoły Górskiej z siedzibą w schronisku PTTK na Polanie Chochołowskiej. Zakończono prace aktualizujące instrukcję znakowania szlaków górskich. W terenie działało 222 oddziałowych i 39 wojewódzkich komisji turystyki górskiej.

W dziedzinie turystyki narciarskiej koncentrowano się na szkoleniu przodowników, przygotowywaniu szlaków narciarskich i organizacji imprez. Funkcjonowały prowadzone przez KTN ZG PTTK Centralna Szkoła Kadry Narciarskiej na Hali Gąsienicowej, specjalizująca się w narciarstwie zjazdowym, i utworzona w poprzednim roku Szkoła Narciarstwa Biegowego w schronisku PTTK „Andrzejówka” koło Wałbrzycha. Niepokojąca jest natomiast sytuacja w szkoleniu podstawowym. Zdecentralizowanie prowadzonej przez PTTK od ponad 30 lat akcji obozów narciarskich i powierzenie jej biurom ORT PTTK nie przyniosło spodziewanych rezultatów. Początkowa liczba 16 oddziałowych BORT PTTK organizujących obozy w 1982 r., zmniejszała się z roku na rok. Zmniejszyła się w ślad za tym zasięg akcji. W sezonie zimowym 1982/1983 szkolono 8382 osoby, w następnym już tylko 7044, a na sezon 1984/1985 zabrakło materiału do wydrukowania informatora o akcji obozów narciarskich PTTK. Od-

Stare lipy obok dworu w Lipkowie na skraju Puszczy Kampinoskiej. Fot. Janusz Żmudziński





Kalwaria Zebrzydowska. Kościół i klasztor oo. bernardynów (XVII—XVIII w.). Fot. Janusz Żmudziński

były się tradycyjne imprezy: XXIX Tatrzański Wysockogórski Rajd Narciarski i największa zimowa impreza nizinna — rajd „Wędrówki Północy”. Ukazały się trzy numery Informatora Komisji Turystyki Narciarskiej „Białe Ślady”. W terenie działały 102 oddziałowe i 20 wojewódzkich komisji oraz 61 klubów turystyki narciarskiej.

W zakresie turystyki kolarskiej obserwowano nadal trudną sytuację wynikającą z braku sprzętu i ekwipunku oraz części do rowerów. Komisja Turystyki Kolarskiej ZG PTTK kontynuowała swoje starania o złagodzenie tych trudności. Rozprowadzano w ograniczonych ilościach części rowerowe, sakwy, peleryny kolarskie — za pośrednictwem sklepu PTTK w Kędzierzynie. Próbowano uzyskać przydział rowerów dla kadry PTTK. Mimo tych trudności przeprowadzono szereg imprez, w tym tradycyjne: XXIV Ogólnopolski Zlot Przodowników Turystyki Kolarskiej w Słupsku i XXXIII Centralny Zlot Turystów Kolarzy do Nowogrodu. W terenie działało 157 oddziałowych i 38 wojewódzkich komisji oraz 142 kluby turystyki kolarskiej.

Turystyka motorowa znajdowała się nadal w szczególnie niekorzystnej sytuacji. Braki sprzętowe, rosnące koszty użytkowania pojazdów, reglamentacja paliwa uniemożliwiały organizację masowych imprez. Natomiast inicjatywa działaczy powoduje zmianę charakteru imprez. Organizuje się coraz więcej imprez o niewielkiej liczbie uczestników, kameralnych, najczęściej rodzinnych. Temu należy przypisać ogólny wzrost liczby imprez i wycieczek oraz uczestników w roku 1984, mimo że nie odbyła się m.in. tradycyjna impreza ogólnopolska „W nieznanie”. W terenie działało 67 oddziałowych i 30 wojewódzkich komisji oraz 74 kluby turystyki motorowej.

W dziedzinie turystyki żeglarskiej w 1984 r. nie malała aktywność działaczy. Wzrosła liczba organi-

zowanych imprez. Odbył się tradycyjny Centralny Rejs Żeglarski, wielka 10-dniowa impreza PTTK na szlakach jezior mazurskich. Środowisko katowickie zorganizowało kolejne dwutygodniowe rejsy wypożyczynkowe na Balatonie. Działacze spotkali się w Boszkowie na Centralnym Zlocie Przodowników i Instruktorów Turystyki Żeglarskiej. W 1984 r. jeden z siedemnastu jachtów morskich PTTK, s/y „Karolinka” wziął udział w transatlantyckiej „Operacji żagiel”. Uporczywie kontynuowano starania wokół budowy morskiej bazy żeglarskiej PTTK w basenie jachtowym im. Mariusza Zaruskiego w Gdyni. Ruszyła budowa bazy śródlądowej w Mikołajkach. Na razie rozebrano stary, zrujnowany obiekt na wyspie na Jez. Mikołajskim, gdzie została zlokalizowana nowa baza. W terenie działały 53 komisje oddziałowe, 25 wojewódzkich oraz 118 klubów turystyki żeglarskiej.

Wzrosła ogólna liczba uczestników turystyki kajakowej w 1984 r., mimo spadku liczby imprez i wycieczek, co wynika z rosnącej frekwencji na bardziej popularnych spływach. Z udziałem 200 wodniaków odbył się Centralny Spływ Kajakowy im. Lesława Dobruckiego rzeką Regą. Tradycyjnie w Starych Jabłonkach zorganizowano Centralny Zlot Turystów Kajakarzy PTTK. Na Narwi w kolejnym Spływie Kajakowym im. Józefa Bema wzięli udział goście z Węgier. Do Muzeum Wisły w Tczewie napłynęły pierwsze eksponaty do działu kajakarstwa, utworzonego z inicjatywy KTKaj ZG PTTK. Komisja ustanowiła nową Dzielnicę Oznakę Kajakową „Kielbik”. W terenie działało 101 oddziałowych i 34 wojewódzkie komisje oraz 101 klubów turystyki kajakowej.

W dziedzinie turystyki podwodnej rośnie nadal popularność imprez i wypraw, o czym świadczy odnotowany w 1984 r. dalszy wzrost tak liczby jak i uczestników. Odbył się Zlot Instruktorów Nur-

kowania Swobodnego w Zakopanem oraz doroczny kurs doskonalenia lekarzy i szkolenia instruktorów w zakresie reanimacji i fizjopatii. W Olsztynie zorganizowano z upoważnienia Federacji Działalności Podwodnej CMAS eliminacje Pucharu Europy w podwodnej orientacji. Bezpośrednim organizatorem imprezy był Klub Płetwonurków PTTK „Koral”. W terenie działało 14 komisji oddziałowych i 13 wojewódzkich oraz 59 klubów działalności podwodnej.

W działalności speleologicznej uzyskano wyższe rezultaty niż w 1983 r. Zorganizowano o 68 wypraw więcej. W ponad 600 imprezach wzięło udział 5 229 uczestników, tj. o ok. 1/3 więcej niż w roku ubiegłym. W terenie działało 16 oddziałowych i 4 wojewódzkie komisje oraz 24 kluby speleologiczne.

Warto odnotować także wzrost liczby imprez na orientację w różnych dziedzinach turystyki kwalifikowanej. Tą interesującą działalnością objęto ok. 73 tys. osób, tj. o ponad 4 tys. więcej niż w 1983 r. W terenie działało 47 oddziałowych i 21 wojewódzkich komisji imprez na orientację.

#### Działalność środowiskowa

W środowisku młodzieży szkolnej działalność Towarzystwa z roku na rok staje się coraz bardziej efektywna. Konkretnie rezultaty przynosi działalność Młodzieżowej Szkoły Turystyki, rozpoczęta w 1983 r. Dla tej akcji uzyskano patronat i pomoc Urzędu Ministra do Spraw Młodzieży, Głównego Komitetu Turystyki i Ministerstwa Oświaty i Wychowania. W 1984 r. w MST wzięło udział 3000 młodzieży. Uczestniczyli oni w 71 obozach pieszych nizinnych i górskich, krajoznawczych, przyrodniczych, archeologicznych, etnograficznych, kolarskich, kajakowych, żeglarskich i innych, zorganizowanych w 22 województwach przez jednostki terenowe PTTK, oraz w 64 obozach prowadzonych centralnie. W tych ostatnich wzięło udział 1125 młodzieży, w tym w obozach:

— „Katowice” — na terenie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i Jury Krakowsko-Częstochowskiej — w 25 obozach 350 osób, z których 200 uzyskało uprawnienia Młodzieżowego Organizatora Turystyki;

— „Doliną Pilicy” — w 14 obozach 275 osób, z których 206 otrzymało uprawnienia MOT;

— „Roztocze” — w 14 obozach 195 osób, z których 133 uzyskały uprawnienia MOT;

— archeologicznych w Bachotku — w 4 obozach 80 osób, które otrzymały równocześnie uprawnienia MOT;

— fotografów krajoznawców w 4 obozach (w Bieczu, Oświęcimiu, Koszalinie i Opolu) — uczestniczyło 63 osoby;

— opiekunów zabytków — 2 obozy w Ciechanowcu — ukończyło 42 osoby z prawem otrzymania tytułu Społecznego Opiekuna Zabytków po przyjęciu pod opiekę uzgodnionego z właściwym wojewódzkim konserwatorem odpowiedniego obiektu;

— Młodzieżowej Szkoły Górskiej — w 7 obozach uczestniczyło 140 osób.

Ponadto Rada Programowa do spraw Młodzieży Szkolnej ZG PTTK zainicjowała w 1984 r. akcję pod nazwą „Wakacje z PTTK”. Organizatorzy kolonii, wakacji w mieście, obozów wędrownych, we współpracy z miejscowymi oddziałami PTTK, organizowali zwiedzanie z przewodnikiem miast i najbliższych okolic, wycieczki do obiektów przemysłowych i miejsc pamięci, prelekcje krajoznawcze, wieczornice turystyczne itp. We współpracy z Zakładem Usług Społecznych MOiW kontynuowano rozpoczęte w 1983 r. szkolenie nauczycieli, m.in. dla uzyskania kwalifikacji i uprawnień organizatorów turystyki narciarskiej, przodowników turystyki górskiej, kajakowej, żeglarskiej.

Wszystkie te działania umacniają pozycję PTTK i wzbogacają program Towarzystwa wśród młodzieży szkolnej. W 1984 r. na ogólną liczbę 11 655 kół i klubów PTTK przypadało 5 616 SKKT PTTK (48,1%), a wśród ogółu 631 993 członków PTTK młodzież szkolna stanowiła 42,2% (266 688 osób).

Wśród 1 979 tys. uczestników imprez i wycieczek turystyki kwalifikowanej młodzież szkolna liczyła 1 191 tys. osób, tj. 60,2%. W terenie działało 236 oddziałowych i 47 wojewódzkich komisji młodzieżowych PTTK.



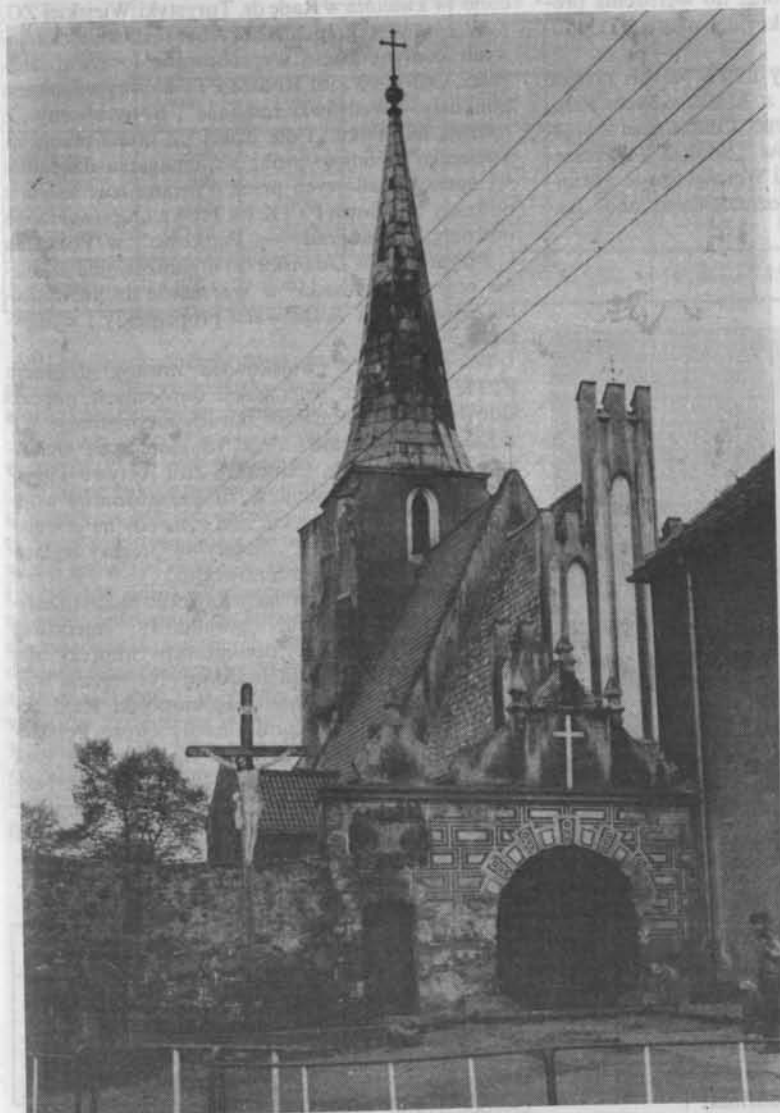
Kalwaria Zebrzydowska. Figura przy bramie klasztornej. Fot. Janusz Żmudziński

W środowisku akademickim w 1984 r. działało 28 oddziałów, 308 kół i klubów zrzeszających 19 542 członków PTTK. Część oddziałów (w Warszawie, Poznaniu, Szczecinie, Gdańsku, Olsztynie, Lublinie, Krakowie, Toruniu) działała w warunkach samodzielności organizacyjnej i finansowej, uzyskanej w 1983 r. W wyniku spotkania przedstawicieli Komisji Akademickiej ZG PTTK z przewodniczącym Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, prof. Romanem Ciesielskim osiągnięto poparcie Rady dla programu PTTK jako istotnego elementu uzupełniającego proces dydaktyczny w szkołach wyższych.

Działalność PTTK w zakładach pracy była przedmiotem zwiększonego zainteresowania. Komisja Kół i Oddziałów Zakładowych ZG PTTK wykonała szereg prac, przygotowała wszechstronną analizę krytycznej sytuacji PTTK w tym ważnym dla turystyki

środowisku, była inicjatorem nowych porozumień ZG PTTK z zainteresowanymi resortami.

Plenarne posiedzenie Zarządu Głównego w Chorzowie (luty), z udziałem przedstawicieli Wydziału Społeczno-Zawodowego KC PZPR, kierownictwa Głównego Komitetu Turystyki, Ministerstwa Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego, Ministerstwa Pracy, Plac i Spraw Socjalnych, Komisji do spraw Turystyki ZG ZSMP, władz województwa katowickiego oraz górniczych i hutniczych federacji związków zawodowych — podkreśliło znaczenie turystyki organizowanej dla załóg zakładów pracy oraz wiodącą rolę PTTK w tej działalności. Przyjęta uchwała określiła zadania zakładowych ogniw PTTK, zarządów wojewódzkich Towarzystwa, Komisji Kół i Oddziałów Zakładowych, a także Prezydium ZG PTTK. W odniesieniu do kół i oddziałów



Kościół w Lutyni pod Wrocławiem, pierwotnie gotycki, wielokrotnie przebudowywany. Fot. Janusz Żmudziński

zakładowych zalecono w szczególności doskonalenie współdziałania z kierownictwami, samorządami, organizacjami społeczno-politycznymi i związkami zawodowymi zakładów pracy w oparciu o ustawy o zakładowej działalności socjalnej i zakładowym funduszu socjalnym, oraz doskonalenie działalności wśród członków PTTK zrzeszonych w tych ogniwach, przy równoczesnym uświadamianiu społeczności zakładowej możliwości wykorzystania czasu wolnego na turystykę i krajoznawstwo. Zarząd wojewódzkim PTTK zalecono intensyfikację pracy z kadrą funkcyjną i organizatorami turystyki w zakładach pracy oraz inicjowanie imprez międzyzakładowych, przeglądów aktywności ogniw zakładowych itp. Prezydium ZG zobowiązano do wprowadzenia preferencji dla kół i oddziałów PTTK w rozdziale wycieczek zagranicznych BTZ PTTK, do określenia zasad współdziałania i współzawodnictwa ogniw zakładowych PTTK oraz do wdrożenia programu szkolenia kadry funkcyjnej ogniw zakładowych Towarzystwa.

W 1984 r. Zarząd Główny PTTK zawarł kolejne porozumienie o współpracy z: Ministerstwem Przemysłu Chemicznego i Lekkiego, Centralnym Związkiem Spółdzielni Spożywców „Społem”, Zrzeszeniem Przedsiębiorstw Handlu Wewnętrznego i Ministerstwem Komunikacji. Porozumienia te, obok tra-

dycyjnym form wspólnego wspierania powstających ogniw zakładowych PTTK i rozwoju ich działalności, zawierają nowe akcenty, jak np. zintensyfikowanie produkcji sprzętu sportowego i ekwipunku turystycznego, a nawet wsparcie działalności gospodarczej PTTK (zapisane w porozumieniu z MPCHiL). W roku 1984 działalność 3 484 kół i 114 oddziałów w zakładach pracy wspomagało 85 komisji oddziałowych i 32 wojewódzkie. 36 drużyn z zakładów pracy wzięło udział w wrześniowym VI Ogólnopolskim Turnieju Oddziałów Zakładowych zorganizowanym w Cedzynie koło Kielc.

W środowisku wiejskim, we współpracy z Krajowym Związkiem Rolników, Kótek i Organizacji Rolniczych, urządzono Centralny Kurs Organizatorów Turystyki dla etatowych pracowników wojewódzkich instancji KZRKiOR zajmujących się turystyką na wsi. Działający przy ZG PTTK zespół przekształcono 14 kwietnia w Radę ds. Turystyki Wiejskiej ZG.

W środowisku spółdzielczych osiedli mieszkaniowych kontynuowano wypróbowane formy działalności. Odbył się Złot Rodzin PTTK, zorganizowano konkursy: „Wędrowki rodzinne”, fotograficzny „Z rodziną na szlaku” i dla dzieci „Z tatą i mamą na wycieczkę”. Podjęto próbę wspomaganie działalności ogniw osiedlowych przez wybrane tzw. wiodące oddziały osiedlowe PTTK (w 1984 r.), upoważniono oddziały: „Winogrody — Piątkowo” w Poznaniu i „Przymorze” w Gdańsku do organizowania szkoleń oraz „Ursynowski” w Warszawie do prowadzenia poradnictwa w sprawach propagandy i wydawnictw.

W środowisku wojskowym uwagę działacze PTTK skupili na organizacji dorocznych imprez. Odbyły się m.in. centralne zawody na orientację WP w Bieszczadach, Rajd Górski Szlakami WOP Ochotnica — Nowy Targ, Centralny Złot Aktywu Turystycznego WP w Świnoujściu, turniej oddziałów wojskowych PTTK w Giżycku, rajd i zawody na orientację szkół i akademii WP „Sudety-84”, regaty żeglarskie WP na Zalewie Koronowskim.

W środowisku osób niepełnosprawnych (niesłyszących, niewidomych, inwalidów, emerytów) w działalności PTTK dominowały imprezy dla uczczenia 40-lecia Polski Ludowej. Na terenie woj. gdańskiego zorganizowano Ogólnopolski Rajd Seniora Weterana „Szlakami Chwały Oręża Polskiego”, a w lubelskim odbył się Ogólnopolski Złot Turystów Seniorów „Szlakami 40-lecia PRL”. Niewidomi turyści odbyli swój doroczny zlot „W krainie ostańców”, a Jesienny Rajd Górski Niewidomych zorganizowali w Beskidach. Z okazji 30-lecia turystyki w środowisku głuchych urządzono Ogólnopolski Rajd Gwiaździsty do Przemyśla „Szlakami Ksawerego Preka”.

#### Autostop

W 1984 r. wzięło udział w akcji 10 370 młodzieży i 1 839 kierowców, którym młodzi ludzie zawdzięczają możliwość poznawania kraju i tanie wakacje. Gospodarzami dorocznego Złotu byli działacze



Średniowieczny pręgierz w Rogowie Sobóckim, woj. wrocławskie. Fot. Janusz Żmudziński

PTTK w Tucholi, gdzie także odbył się tradycyjny sejmik autostopowiczów, kierowców i zainteresowanych dziennikarzy.

### Przewodnicy Turystyczni

W 1984 r. działało 13 208 przewodników, zorganizowanych w 256 kołach przy oddziałach PTTK, w tym w jedynym własnym oddziale — Warszawskim Oddziale Przewodników PTTK, skupiającym 5 kół przewodnickich. W porównaniu do stanu w roku 1983 przybyło 233 przewodników i pięć kół. Stan i różnice w posiadanych przez przewodników uprawnieniach ilustruje zestawienie.

„Otwarte drzwi” i „W niedzielę za miasto”. Po raz trzynasty przeprowadzono konkurs krasowców w Golubiu-Dobrzyniu. Dla przewodników prowadzących po szlakach górskich utworzono w 1984 r. górską i narciarską szkołę przewodnicką, która ma na celu także dokształcanie przewodników w udzieleniu pierwszej pomocy, ratownictwie i technice bezpiecznego poruszania się w górach. Komisja Przewodników ZG PTTK, wspólnie z Ministerstwem Kultury i Sztuki, zorganizowała sesję szkoleniową poświęconą metodyce oprowadzania po muzeach. W grudniu 1984 r. złożono w Głównym Komitecie Turystyki projekt nowego zarządzenia w sprawie przewodnictwa, nowelizujący poprzednie przepisy

### Przewodnicy turystyczni

Rodzaj przewodników	Liczba uprawnień wg klas						Razem		Wynik
	I		II		III		1983	1984	
	1983	1984	1983	1984	1983	1984			
miejscy terenowi	358	356	1 104	1 137	2 581	2 318	4 043	3 811	-232
górcy	296	322	1 103	1 167	5 027	5 017	6 426	6 506	+80
zakładowi	268	328	619	628	2 597	2 659	3 479	3 615	+136
	289	305	392	401	1 096	988	1 777	1 694	-83
Ogółem	1 206	1 311	3 218	3 333	11 301	10 982	15 725	15 626	-99

2 145 przewodników (o 90 mniej niż w 1983 r.) posiadało uprawnienia do prowadzenia wycieczek zagranicznych, w tej liczbie w języku angielskim — 356, we francuskim — 219, w niemieckim — 713, w rosyjskim — 698 i w innych — 159.

W ciągu roku przewodnicy oprowadzili 7 136 663 uczestników 178 268 wycieczek, tj. o blisko 40 tysięcy grup turystycznych i ponad 1 700 tysięcy osób więcej niż w 1983 roku (w 1983 r. 138 646 wycieczek i 5 398 308 osób). Wzrastającemu zapotrzebowaniu na pracę przewodników sprzyjało ponowne otwarcie do zwiedzania niektórych zakładów pracy, spowodowane zarządzeniem nr 20 Prezesa Rady Ministrów z 30 maja 1984 r. Z dniem 15 czerwca tego roku weszły w życie nowe stawki wynagrodzeń dla przewodników. Dla uczczenia 40-lecia Polski Ludowej przewodnicy przeprowadzali wiele akcji społecznych. Szczególnym powodzeniem cieszyły się wycieczki prowadzone bezpłatnie dla młodzieży pod nazwą

z 1969 r. Podjęto przygotowania do obchodów przypadającej na 1985 rok 110 rocznicy przewodnictwa w Polsce.

### Działalność gospodarcza PTTK

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze prowadziło działalność gospodarczą poprzez wyodrębnione przedsiębiorstwa Zarządu Głównego PTTK oraz w systemie nie wyodrębnionej działalności gospodarczej oddziałów Towarzystwa. W 1984 r. spośród 569 oddziałów PTTK taką działalność prowadziło 320. Obejmowała ona organizację i obsługę wycieczek, czasów i obozów turystycznych, sprzedaż pamiątek, wydawnictwo krajoznawczo-turystycznych, wypożyczanie sprzętu turystycznego, prowadzenie stacji turystycznych i w nielicznych przypadkach obiektów noclegowych będących własnością PTTK.

### Rezultaty działalności gospodarczej oddziałów PTTK (1981—1984)

Wyszczególnienie	1981	1982	1983	1984
Liczba BORT	294		297	320
Liczba obsługanych turystów	9 856 809	6 441 875	(brak danych)	9 806 099
Obroty brutto w tys. zł	2 559 502	2 616 344	4 635 172	7 758 479
Marża brutto w tys. zł	302 853	420 541	665 656	1 167 458

W okresie minionej kadencji oddziały PTTK, przy stosunkowo elastycznych zasadach działalności gospodarczej, przeżyły szczególnie trudny kryzysowy rok 1982 w niezłej kondycji, by w latach następnych wyrównać zasięg swojego udziału w obsłudze ruchu turystycznego. Ten rezultat osiągnięto jednak przy blisko czterokrotnym wzroście obrotów, wynikającym ze wzrostu cen usług, a także konieczności pokrycia rosnących kosztów własnych BORT i kosztów działalności statutowej oddziałów Towarzystwa. W sprawozdaniu władz PTTK zwraca się uwagę, że w niektórych przypadkach zastosowano nieuzasadnione wysokie ceny i marże nie poparte rzeczowymi kalkulacjami. Do końca 1984 r. oddziały PTTK

przejęły do administracji własnej 37 obiektów noclegowych. Funkcjonowanie tych obiektów, poza nielicznymi wyjątkami, ocenia się niekorzystnie w porównaniu z obiektami prowadzonymi w systemie przedsiębiorstw PTTK (OZGT).

Z dużymi trudnościami prowadzona była akcja obozów turystyki kwalifikowanej. Przejęta (z wyjątkiem województwa jeleniogórskiego i olsztyńskiego) w 1982 r. przez BORT-y oddziałów PTTK — wykazuje ona tendencję spadkową. Szczególnie niekorzystne wyniki zaobserwowano w zakresie obozów narciarskich i kajakowych (w 1981 r. odpowiednio 11 404 i 5 228 uczestników i w 1984 r. — 7 044 i 2 386). Poprawiła się natomiast sytuacja wypoży-



Lądek Zdrój. Barokowe kamienice w rynku. Fot. Janusz Żmudziński

czalni sprzętu turystycznego. Ogólna ich liczba wzrosła w porównaniu do stanu w 1981 r. o 33, osiągając liczbę 175 w 1984 r., w tym: w oddziałach PTTK — 116 i w ZGT PTTK — 59 przybiek-towych wypożyczalni. Działalność 80% wypożycza-łni w 1984 r. zamknęła się wynikiem dodatnim.

Wyodrębniona działalność gospodarza w roku 1984 była prowadzona w nie zmienionej od trzech lat strukturze 42 przedsiębiorstw Zarządu Głównego PTTK, w tym przez: 20 okręgowych zespołów gospodarstwa turystycznej (OZGT PTTK), 10 zakładów produkcyjnych (9 ZP „Foto-Pam” i 1 ZP — Stocz-nia Jachtowa PTTK), 9 zakładów remontowo-budo-wlanych (ZRB PTTK), Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Handlu Detalicznego (PZHD PTTK), Biuro Tu-rystyki Zagranicznej (BTZ PTTK) i Wydawnictwo PTTK „Kraj”.

Uzyskane w 1984 r. wyniki potwierdzają słuszność zastosowanych w poprzednich latach zmian syste-mowych w gospodarce PTTK. Zwraca jednak uwagę fakt wyjątkowo mniejszego przyrostu (z wyjątkiem BTZ PTTK) zarówno sprzedaży jak i wyniku w 1984 r. w porównaniu do lat 1982 i 1983, kiedy istotnym czynnikiem był wzrost cen.

Baza noclegowa PTTK w 1984 r. liczyła 260 obiektów turystycznych z 27 901 miejsc noclego-

wych. W porównaniu do 1981 r. ubyło 27 obiektów z 325 miejscami. W ostatnich latach zakończono budowę dwóch baczówek w Brzance i Jamnie w woj. tarnowskim, OTW w Krasnem, DW w Bielsku Pod-laskim, odzyskano z powrotem schroniska na Sobót-ce i na Ślęży, otwarto DW Leśny w Gdyni. W 1984 r. z zakończonych inwestycji uzyskano 752 miejsca noclegowe (307 stałych, 120 caravaningowych i 325 biwakowych) w obiektach: OT w Suścu, DW w Haj-nówce, SW w Różanie, OT w Wetlinie, OC w Lebie i OC w Aniołowie koło Częstochowy. Efekty w bu-dowie a zwłaszcza w bardzo potrzebnych remontach mogłyby być wyższe przy lepszym wykorzystaniu ZRB PTTK dla bazy Towarzystwa. Udział prac dla PTTK wyniósł w roku 1984 — 38,1% globalnej sprzedaży ZRB. W trudniejszy okres weszły w 1984 roku ZP „Foto-Pam”, zmalała w skali ogólnej ren-towność produkcji, zwłaszcza w porównaniu do tem-pa przyrostu w latach 1982 i 1983. Zmniejszenie zapotrzebowania rynku na wyroby pamiątkarskie spowodowało, iż w strukturze produkcji udział pa-miątek zmniejszył się z 53,4% w 1981 r. do 20,1% w 1983 i 1984 r.

W działalności BTZ PTTK po latach 1981 i 1982, w których pozytywne rezultaty finansowe uzyskano głównie wskutek podwyżki cen, przy jednoczesnym

#### Rezultaty działalności gospodarczej przedsiębiorstw ZG PTTK (1981—1984)

Wyszczególnienie	1981	1982	1983	1984
10 ZP „Foto-Pam” sprzedaż wynik	918 757 +71 752	1 472 530 +257 444	2 101 684 +420 924	2 532 269 +412 834
20 OZGT* sprzedaż wynik	1 136 753 -116 088	1 633 927 +79 989	2 154 514 +129 461	2 689 533 +139 405
9 ZRB** sprzedaż wynik	259 093 -90 767	507 329 +27 241	740 623 +111 630	947 704 +118 630
1 BTZ sprzedaż wynik	814 114 +54 995	1 248 177 +93 786	2 044 058 +164 584	3 625 846 +458 875
1 Wydawnictwo „Kraj” sprzedaż wynik	14 554 -1 057	36 102 +4 297	69 764 +22 413	100 512 +32 496
1 PZHD sprzedaż wynik	55 554 -1 377	58 442 +1 674	119 899 +10 379	103 373 +6 340
42 przedsiębiorstwa razem sprzedaż wynik	3 198 825 -88 542	4 956 507 +464 431	7 230 543 +859 303	9 999 237 +1 168 580

\* — w 1981 działało 11 OZGT PTTK

\*\* — w 1981 działało 6 ZRB PTTK



Schronisko PTTK w Srebrnej Górze, woj. wałbrzyskie. Fot. Janusz Żmudziński



Listopadowa kwesta na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, na potrzeby związane z jego ochroną i konserwacją. Kwestuje sam prezes utworzonego w 1974 r. Społecznego Komitetu Opieki nad Starymi Powązkami — Jerzy Waldorff (z prawej). Fot. Janusz Żmudziński



Splyw PTTK „Szlakiem Krutyni” — u śluzы Guzianka Wielka koło Rucianego Nidy. Fot. Janusz Żmudziński

znacznie ograniczonym zakresie usług (w 1982 r. przyjęto 806 turystów zagranicznych, wobec 30 382 turystów w 1981 r., wyjechało tylko do trzech krajów: Bułgarii, Rumunii i Węgier 70 tys. turystów polskich w porównaniu do 100 tys. osób w 1981 r.) — lata 1983 i 1984 przyniosły bardzo wysokie efekty rzeczowe, finansowe i programowe. Wyjazdy wzrosły do 148 tys. osób w 1983 r. i 194 tys. osób w 1984 r., przyjazdy wzrosły w tych latach odpowiednio do 2 413 i 3 122 osób. W 1984 r. osiągnięto licząc się rezultat w zagranicznej turystyce kwalifikowanej (wyjechało 11 985 turystów).

### Rezultaty działalności Wydawnictwa „Kraj”

Lp.	Wyszczególnienie	1983	1984	Różnica
1.	Liczba pozycji ogółem	102	130	+28
	w tym zleconych:	59	82	+23
	przez ZG PTTK	33	43	+10
	przez inne ogniwa PTTK	26	39	+13
	własnych	43	48	+5
2.	Liczba ark. wyd. ogółem	395		+11,5
3.	Nakład łączny			
	— w tys. egz.	2 163	3 714	+1 551
4.	Papier (w tonach)	166,2	242,4	+76,2
5.	Wynik (w tys. zł)	22 413	32 496	+10 083

W działalności Wydawnictwa PTTK „Kraj” rok 1984 przyniósł dalsze dobre rezultaty. Ukazało się 130 pozycji, o objętości 406,5 ark. wyd. i ogólnym nakładzie 3 714 tysięcy egz., w tym pozycje własne w liczbie 48 o objętości

230,2 ark. wyd. i nakładzie 2 090 tys. egz.

Wśród pozycji zleconych przez Zarząd Główny PTTK ukazało się 11 numerów miesięcznika „Gościniec”. Rocznik „Ziemia — 1982” złożony do druku w październiku 1983 r. ukazał się dopiero w marcu 1985 r. Wydawnictwa własne to przewodniki turystyczne, publikacje krajoznawcze, poradniki i informatory, panoramy i mapy turystyczne. W pierwszym z tych działów, z serii „Na szlaku” wydano m.in. przewodniki *Puszcza Piska, Między Odrą a Baryczą*; z serii „Trasy kolarskie wokół aglomeracji miejskich” — *Trasy kolarskie wokół Trójmiasta*; z serii „Górskie szlaki turystyczne PTTK” — *Polski Spisz, Bisk. i Średni* (II wyd.); z serii „Tydzień w górach” — *7 dni w Bukowinie Tatrzańskiej, 7 dni w Górach Stołowych, 7 dni w Masywie Śnieżnika i Górach Białskich*, a także pierwszy przewodnik z serii „Z plecakiem w góry Europy” — *Rila*.

W drugim dziale, z serii „Szlakiem wielkich ludzi, wydarzeń, zabytków kultury” ukazały się publikacje: *Szlakiem Jana III Sobieskiego, Szlakiem S. J. J. Starzyńskiego, Szlakiem Henryka Sienkiewicza, Północnym szlakiem Mariusza Zaruskiego*. Wśród 9 poradników wymienić należy *Vademecum turysty pieszego* i *Vademecum turysty motorowego*, także poradnik dla organizatorów turystyki i przewodników turystyki kwalifikowanej — *Turystyka kwalifikowana*. Wśród map turystycznych, obok kilku panoram górskich, wydano 4 mapy szlaków wyciecznych: *Brdy, Drwęcy, Dunajca i Krutyni*. Z publikacji nieseryjnych wydano m.in. *Z kart Wierchów* (wybór z roczników 1923—1949), *Cmentarz na Bródnie* (plan-informator), *Kalendarium polskich wypraw w Andy 1934—1984* i ponownie *Ziółka i my oraz Gotujemy w plenerze*, co świadczy o wszechstronności zainteresowań Wydawnictwa, wyczerpaniu na potrzeby rynku czytelników.

## Plenarne posiedzenia Zarządu Głównego PTTK

W roku 1984 zorganizowano cztery posiedzenia plenarne Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Poświęcone one były: ocenie działalności PTTK w zakładach pracy i wytyczeniu dalszych jej kierunków, zajęciu stanowiska Towarzystwa wobec projektu założeń ustawy o turystyce, ustaleniu systemu kształcenia w PTTK oraz omówieniu kierunków działania PTTK na rzecz turystów.

W dniach 25—26 lutego 1984 r. odbyło się w Chorzowie XII zebranie plenarne Zarządu Głównego PTTK, któremu przewodniczył prezes **Andrzej Gordon**. W swej zasadniczej części poświęcone ono było działalności PTTK w zakładach pracy. Na obrady przygotowano materiały opracowane przez Komisję Kół i Oddziałów Zakładowych ZG PTTK, która przeprowadziła badania ankietowe na temat sytuacji organizacyjnej i programowej wytypowanych losowo z całego kraju 144 kół i 46 oddziałów zakładowych Towarzystwa. Z badań tych wynikało, że nastąpiły wyraźne zmiany i przewartościowania w turystyce zakładowej PTTK; zaczyna tu dominować nad tak zwaną turystyką powszechną — turystyka

kwalifikowana i na te formy nastawia się coraz większa liczba kół zakładowych PTTK. Działalność Towarzystwa oferując turystykę najtańszą, o skromnym standardzie, opartą na zasadach samoobsługi, zaradności, w dużym stopniu samowystarczalności staje się dla zakładu pracy bardziej atrakcyjna.

Podstawowymi pytaniami, jakie postawiono przed uczestnikami plenum ZG PTTK, były więc: jak mają działać koła i oddziały zakładowe Towarzystwa, aby nie tylko zahamować dotychczasowy regres, ale doprowadzić do reaktywowania tych kół, które zamarły? Jak w ogóle działać, wobec zmienionych realiów życia zakładowego, funkcjonowania reformy gospodarczej? Jakie formy pracy kół i oddziałów PTTK należałoby preferować? Jak będzie miejsce jednostek PTTK w zakładzie, jaka rola wobec administracji zakładu, samorządu pracowniczego, zakładowego funduszu socjalnego?

W wyniku dyskusji prowadzonej w siedmiu zespołach roboczych i w części plenarnej zebrania członkowie Zarządu Głównego PTTK podjęli uchwałę określającą działalność Towarzystwa w zakładach pracy.



Chałupa łowicka w skansenie powstającym w Maurzycach pod Łowiczem. Fot. Janusz Żmudziński

Uchwała podkreślając istotną rolę działalności PTTK w tym środowisku, prowadzonej przez okres ponad 30 lat, stwierdza jednocześnie, że możliwości organizacyjne i programowe Towarzystwa nie są w pełni wykorzystane. Stąd zalecenia dla kół i oddziałów zakładowych PTTK, aby doskonaliły one współdziałanie z władzami zakładów pracy — administracyjnymi, samorządowymi i związkowymi, opierając się na przepisach o zakładowej działalności socjalnej. Działania te winny skupiać się na rozwoju turystyki kwalifikowanej i krajoznawstwa, a także na podejmowaniu w najszerszych kręgach społeczności zakładowej edukacji krajoznawczo-turystycznej. Idee turystyki i krajoznawstwa winny być popularyzowane również w szkolnictwie przyzakładowym. Władze zakładowych ogniw PTTK powinny też dążyć do umacniania bazy finansowej i materialnej kół i oddziałów, m.in. przez rozwijanie dopuszczalnych form działalności zarobkowej kół, klubów, zapewnienie dopływu środków z zakładowego funduszu socjalnego oraz korzystanie z zakładowych obiektów socjalnych, taboru samochodowego, wypożyczalni sprzętu turystycznego.

Uchwała podjęta na chorzowskim zebraniu plenarnym ZG PTTK określiła ponadto szereg zadań koordynacyjnych dla zarządów wojewódzkich PTTK.

W dalszej części obrad XII plenum ZG PTTK członek prezydium ZG, **Janusz Grzybowski** przedstawił projekt uchwały dotyczącej obchodów czterdziestolecia Polski Ludowej w Towarzystwie. Zaproponowano w niej, aby tematyka jubileuszu włączona została do programów imprez turystycznych — rajdów, prowadzonych określonymi szlakami związanymi z historią walk wyzwolenczych, odbudo-

wą i rozbudową kraju. Rzucono również hasło „Wczoraj, dziś i jutro naszego miasta, regionu”, w myśl którego jednostki PTTK upowszechniać będą wiedzę krajoznawczą o najbliższej okolicy i całym regionie oraz popularyzować znajomość ojczystego kraju, dorobek jego ostatniego czterdziestolecia. Dla upamiętnienia uczestnictwa turystów w imprezach PTTK organizowanych z tej okazji ustanowiona będzie okolicznościowa odznaka krajoznawczo-turystyczna. Zaproponowano wreszcie ogłoszenie współzawodnictwa oddziałów PTTK o „Proporzec czterdziestolecia”. Oddziały, które się do niego zgłoszą, mają za zadanie: organizowanie imprez turystyki kwalifikowanej popularyzujących dzieje oraz dorobek Polski, a także imprez upowszechniających znajomość kraju pod hasłem „Wczoraj, dziś i jutro naszego miasta, regionu”.

Z kolei sekretarz ZG PTTK, **Kazimierz Kowalski** przedstawił projekt budżetu centralnego Towarzystwa na rok 1984. Po dyskusji członkowie Zarządu Głównego PTTK uchwałą nr 45/X/84 przyjęli budżet.

Zarząd Główny PTTK na swym XII plenarnym posiedzeniu w Chorzowie podjął jeszcze trzy uchwały: w sprawie ustanowienia tytułu „Zasłużony Pracownik PTTK”, nowelizacji regulaminu Zarządu Głównego, zarządu wojewódzkiego i zarządu oddziału PTTK oraz zmian w składach osobowych komisji ZG.

Kolejne XIII posiedzenie Zarządu Głównego PTTK odbyło się w dniu 14 kwietnia 1984 w Warszawie pod przewodnictwem prezesa **Andrzeja Gordona**.

Rozpoczęcie obrad plenum poprzedziła uroczystość wręczenia zasłużonym działaczom Towarzystwa odznaczeń państwowych. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski uhonorowano **Tadeusza Do-**



Opole — Bierkowi-  
ce. Muzeum Wsi  
Opolskiej — kościół  
z Gręboszowa  
(1613). Fot. Janusz  
Żmudziński

hnalika, zaś Krzyżem Kawalerskim OOP — **Ferdynarda Drabika**.

Zasadniczą treścią obrad plenarnego zebrania było zajęcie stanowiska ZG PTTK wobec projektu „założeń ustawy o turystyce”, przedłożonego przez Główny Komitet Turystyki. Omówienia projektu dokonał **Wiesław Radomski**, członek prezydium ZG PTTK, przewodniczący Zespołu Prawnego.

W wyniku dyskusji Zarząd Główny PTTK przedstawił uwagi do „założeń ustawy o turystyce”. Opowiedział się za kompleksowym (spójnym) uregulowaniem spraw turystyki jako towaru i jako dobra (wartości), podkreślając jednocześnie, że zdaniem Towarzystwa w projekcie założeń przeważa komercyjne podejście do turystyki. Opowiedział się też za

tym, by organ administracji państwowej, odpowiadający za rozwój wycieczki i turystyki, miał zdecydowanie większą i wyższą niż dotychczas pozycję i kompetencje. Stwierdził, że projekt ustawy powinien zmierzać do uspołecznienia turystyki, zauważając, że w projekcie jest zbyt wiele rozwiązań upamiętniających turystykę, co w praktyce oznacza wyłącznie umocnienie organów administracji. Zwrócił uwagę na to, że niewymierne jest, w stosunku do roli i zadań, jakie podejmuje ono także w imieniu państwa, miejsce Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w ustawie. Podkreślił wreszcie, że budzą wątpliwości PTTK proponowane rozwiązania w sferze turystyki kwalifikowanej, idące w kierunku jej „zmusztrowania”, co oznaczałoby osłabienie tre-

Dwór Zygmunta Krasieńskiego, obecnie muzeum poety, w Złotym Potoku, woj. częstochowskie. Fot. Janusz Żmudziński



ści kulturowych i społecznych turystyki i krajoznawstwa.

Zarząd Główny PTTK powołał zespół do opracowania szczegółowych uwag i wniosków, zgłoszonych do projektu ustawy w składzie: **W. Radomski**, **Marek Dąbrowski**, **Jerzy Przedziecki**, **Ryszard Jędrzewski**, **Włodzimierz Gaworecki**, **Zdzisław Lysio**, **Eugeniusz Skrzypek** oraz postanowił kontynuować dyskusję w Towarzystwie nad kwestiami związanymi z proponowaną ustawą o turystyce, a z uwagami szczegółowymi podzielić się z Głównym Komitetem Turystyki.

W dalszej części obrad uczestnicy XIII plenum

podjęli uchwałę powołującą Komitet Organizacyjny XI Zjazdu Krajowego PTTK, uchwałę dotyczącą regulaminu wyborczego władz kół PTTK, oddziałów, jednostek wojewódzkich PTTK oraz delegatów na zjazdy oddziałów, zjazdy wojewódzkie i zjazd krajowy PTTK.

Następnie **Tomasz Kowalik**, wiceprzewodniczący Komisji Historii i Tradycji ZG PTTK zreferował projekt uchwały ZG PTTK w sprawie przyjęcia założeń programowych i organizacyjnych obchodów 35-lecia Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Została ona przyjęta jednogłośnie.

Ponadto Zarząd Główny PTTK podjął uchwałę,

Osiemnastowieczny pałac Chłapowskich w Turwi (woj. łeszczyńskie), obecnie Zakład Agroekologii PAN. Fot. Janusz Żmudziński





Krzyż pokutny z XIV-XVI w. w Starym Zamku pod Wrocławiem. Fot. Janusz Żmudziński

mocą której powołano Radę ZG PTTK do spraw turystyki wiejskiej.

W dniu 30 czerwca 1984 r. w Warszawie pod przewodnictwem prezesa **Andrzeja Gordona** ponownie obradował Zarząd Główny PTTK (XIV posiedzenie plenarne).

W swej podstawowej części omawiało ono system kształcenia w PTTK. Materiały, na podstawie których opracowano ten system, przedstawił **Jacek Węglarczyk**, przewodniczący zespołu do spraw szkolenia ZG PTTK. Założono w nim dwa stopnie kształcenia kadr turystycznych PTTK: szkolenie ogólne jako podstawową formę edukacji turystycznej w formie kursów, prelekcji, wykładów, podnoszące stan wiedzy i kulturę uprawiania turystyki (nie kończące się zdobyciem uprawnień) oraz szkolenie specjalistyczne, kończone egzaminem, dające odpowiednie uprawnienia np. przewodnickie, instruktorskie itp.

Propozycje zmian w stosunku do dotychczasowego systemu kształcenia kadr polegają na tym, że działalność w tym zakresie powinny prowadzić wszystkie jednostki podstawowe PTTK, że nastąpi podniesienie jakości szkolenia, że obowiązywać będzie jednolity zakres wiedzy dla wszystkich uprawnień, nie będzie podziału na kadrę gorszą i lepszą, dokonana zostanie eliminacja z programów szkolenia

jednakowych treści na różnych etapach kształcenia kadr turystycznych, eliminacja wieloszczeblowości i zapewnienia drożności w osiąganiu różnych uprawnień.

Po dyskusji o konieczności wprowadzenia szczegółowych uzupełnień do projektu uchwały sankcjonującej wprowadzenie w życie „systemu kształcenia w PTTK”, uczestnicy XIV plenum postanowili, że przyjęcie uchwały dokona Zarząd Główny na następnym posiedzeniu.

W dalszej części obrad **Zdzisław Lysio**, sekretarz generalny ZG PTTK zreferował sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego PTTK w 1983 r., które jednogłośnie zostało przyjęte.

Zarząd Główny dokonał następnie zatwierdzenia zbiorczego sprawozdania finansowego Towarzystwa za rok 1983, które przedstawił **Marek Dąbrowski**, skarbnik ZG PTTK.

Ponadto XIV plenarne zebranie Zarządu Głównego zatwierdziło składy Zespołu Programowego i Organizacyjnego Komitetu Organizacyjnego XI Krajowego Zjazdu PTTK oraz dokonało zmian w składzie osobowym Komisji Kół i Oddziałów Zakładowych PTTK.



Sobótka, woj. wrocławskie. Lew romański wmurowany w podstawę wieży kościoła św. Jakuba (z 1400 r.). Fot. Janusz Żmudziński



Portal gotyckiego kościoła parafialnego w Paczkowie, woj. opolskie. Fot. Janusz Żmudziński

W dniu 11 listopada 1984 r. odbyło się w Warszawie pod przewodnictwem prezesa **Andrzeja Gordona** XV posiedzenie ZG PTTK.

## Z życia PTTK

II Tydzień Gór odbył się w Łodzi w dniach 9—16 kwietnia 1984 r., zorganizowany przez Zakład Geografii Miast i Turystyki Uniwersytetu Łódzkiego, Studenckie Koło Naukowe Geografów oraz Studenckie Koło Przewodników Beskidzkich, działające przy Oddziale Akademickim PTTK w Łodzi. Poświęcony został problemom funkcjonowania górskich parków narodowych w Polsce, narastającym zagrożeniom i dewastacji środowiska przyrodniczego nawet na obszarach chronionych.

W sesji popularnonaukowej, będącej częścią II Tygodnia Gór, wygłoszone zostały cztery referaty. O pięknie i tragedii gorczańskiej przyrody mówił inż. **Jerzy Honowski**, dyrektor Gorczańskiego Parku Narodowego, o problemach ochrony Tatr — inż. **Jerzy Zembrzusi**, wicedyrektor Tatrzańskiego Parku Na-

rodowego, wpływie przemysłu turystycznego na przyrodę Karkonoszy — inż. **Bernard Konca**, przedstawiciel Karkonoskiego Parku Narodowego, o rezerwatowej ochronie Pasma Babiogórskiego — inż. **Jerzy Parusel** z Babiogórskiego Parku Narodowego. Wprowadzeniem do problematyki funkcjonowania górskich parków narodowych było wystąpienie mgr. **Jarosława Fischbacha**, który przedstawił historię ich powstania. Dążąc do przybliżenia obszarów mających wejść w skład projektowanego Magurskiego Parku Narodowego podjęto tematykę związaną z Beskidem Niskim. **Jarosław Zawira** omówił walory turystyczne tego obszaru, a inż. **Tadeusz Kielbasiński** przedstawił historię Łemków i Łemkowszczyzny, koncentrując się głównie na zagadnieniach: etnicznych, kulturowych, architektonicznych, językowych i wyznaniowych.

Główny temat obrad dotyczył kierunków działania PTTK na rzecz turystów. Wprowadzenia dokonał **Adam Chyżewski**, wiceprezes ZG PTTK, który omówił poszczególne rozdziały materiału „Wybrane zagadnienia działalności PTTK na rzecz turysty”, a także doniesienia jednostek PTTK w tym względzie, uwypuklając szczególnie stan i problemy wypożyczalni sprzętu turystycznego PTTK, produkcję zakładów produkcyjnych Foto-Pam. PTTK oraz działania podejmowane przez Wydawnictwo PTTK „Kraj”.

W toku dyskusji poruszono wszechstronnie niezwykle złożoną i trudną problematykę świadczeń, jaką podejmuje wobec turysty, głównie indywidualnego, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Uwypuklono zwłaszcza wielkie trudności Towarzystwa związane z potrzebą remontów bazy turystycznej. Te potrzeby wynoszą ponad 4 miliardy złotych, a środki własne PTTK zaledwie 750 milionów. Dyskutanci zgłosili wiele wniosków zmierzających do poprawy usług programowych i turystycznych PTTK. Zarząd Główny przyjął w tej sprawie uchwałę co do dalszych kierunków działalności PTTK na rzecz turystów.

W dalszej części obrad zaakceptowana została uchwała dotycząca „systemu kształcenia kadr w PTTK”, przedstawiona po poprawkach wniesionych przez członków Zarządu Głównego PTTK na poprzednim posiedzeniu plenarnym. Ponadto XV plenum ZG PTTK dokonało zmian w składzie Zarządu Głównego Towarzystwa. Dokończony został do niego **Stanisław Pawlicki**, prezes Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Krakowie. Zarząd Główny PTTK zaakceptował także zmiany i uzupełnienia w składach osobowych komisji społecznych ZG PTTK.

Oprac. T.R.

W czasie trwania II Tygodnia Gór zorganizowane były liczne spotkania z ludźmi gór, z autorami publikacji na tematy górskie. Urządzono także dwie wystawy prezentujące mapy, książki, publikacje, fotografie oraz rysunki o tematyce górskiej. Po zakończeniu sesji, która miała na celu teoretyczne zapoznanie z różnymi problemami ziem górskich, nastąpił wyjazd na rajd Tygodnia Gór. Trasy wiodły przez Beskid Wyspowy i Gorce. Podczas wędrówek członkowie Studenckiego Koła Przewodników Beskidzkich PTTK oraz pracownicy nauki Uniwersytetu Łódzkiego udzielali informacji z zakresu krajoznawstwa, terenoznawstwa oraz zagadnień przyrodniczych. Zakończenie rajdu nastąpiło 15 kwietnia w schronisku na Śnieżnicy.

**Szlak szkół mniejszościowych na Śląsku** jest w stadium organizacji. Idea jego poprowadzenia i wyznakowania powstała podczas Centralnego Zlotu Aktywu Krajoznawczego PTTK w Chorzowie w 1983 r., dla upamiętnienia działalności polskich szkół mniejszościowych, istniejących na Śląsku podczas panowania tam Niemców, oraz dla uczczenia bohaterskich zmagañ nauczycieli i młodzieży w walce o polskość. Wiosną 1984 r. odbyła się w Opolu narada przedstawicieli wojewódzkich komisji krajoznawczych PTTK z Częstochowy, Katowic i Opola dla omówienia przebiegu projektowanego „Szlaku szkół mniejszościowych na Śląsku”.

Szlak zostanie oznakowany kolorem żółtym i będzie się składał z dwóch odcinków połączonych ze sobą: pierwszy przebiegający przez woj. częstochowskie rozpoczyna się w Żądowicach, a kończy w okolicy Opola, drugi odcinek z Zabelkowa pobiegnie do Starego Koźła. Każda szkoła, w której uczyły się polskie dzieci do 1939 r., zostanie zaopatrzona w odpowiednią tablicę pamiątkową. W trakcie wyznaczania szlaku, uwypuklone będą wszystkie walory krajoznawcze, znajdujące się w najbliższej okolicy. Przewiduje się wydanie opisu przebiegu „Szlaku szkół mniejszościowych na Śląsku”.

„**Sympatyki Otwocka**” to nowa regionalna odznaka krajoznawcza, ustanowiona przez miejscowy oddział PTTK. Odznaka jest trzystopniowa (brązowa, srebrna, złota), a jej zdobywanie można rozpoczynać już od 10 roku życia, z tym, że młodzież do lat 16 — na wycieczkach zorganizowanych lub pod kierownictwem przewodników, przewodników turystyki kwalifikowanej, instruktorów lub nauczycieli.

„**Sympatyki Otwocka**” uzyskuje się w kolejności stopni (w jednym roku kalendarzowym jeden stopień). Warunkiem zdobycia odznaki jest udział w imprezach turystyczno-krajoznawczych oddziału PTTK w Otwocku lub zwiedzenie określonej liczby obiektów krajoznawczych (zabytki architektury i przyrody, miejsca pamięci narodowej, sanatoria, obiekty społeczne), położonych w okolicy Otwocka. Ich wykaz zawiera regulamin odznaki.

**Młodzieżowy przewodnik turystyki pieszej**. Tytuł ten został ustanowiony przez prezydium ZG PTTK na wniosek Komisji Turystyki Pieszej. Może nim zostać każdy członek Towarzystwa, który ukończył

16 lat i nie przekroczył 18 lat życia oraz prowadził działalność turystyczną w SKKT PTTK, Młodzieżowym Klubie Turystycznym PTTK lub ZHP, zdobył odznakę turystyki pieszej w stopniu małym srebrnym i ukończył kurs młodzieżowego przewodnika turystyki pieszej.

Ustanowienie tej nowej funkcji turystycznej daje młodzieży szansę zwiększenia samodzielności w organizowaniu turystyki i wypoczynku.

**Komisja do Spraw Turystyki Wiejskiej ZG PTTK** powstała decyzją Zarządu Głównego Towarzystwa. Jej celem jest popularyzacja i rozwijanie turystyki na wsi przy współpracy z organizacjami społecznymi, instytucjami i przedsiębiorstwami działającymi na wsi. Komisja podejmować będzie inicjatywy zmierzające do organizowania turystyki na wsi dla mieszkańców wsi. Działania te powinny przyczynić się do powstawania na wsi kół i klubów PTTK, a w przyszłości do powstania autentycznego i powszechnego ruchu turystyczno-krajoznawczego na wsi.

**Dom wycieczkowy PTTK w Łąncucie pod administracją Oddziału**. Zarządzany dotychczas przez Okręgowy Zespół Gospodarki Turystycznej PTTK w Sanku, dom wycieczkowy PTTK w Łąncucie zmienił administratora. Został nim na mocy uchwały prezydium ZG PTTK Oddział PTTK w Łąncucie. Siedziba oddziału w pobliżu obiektu zapewni mu łatwość w zarządzaniu i nadzorze oraz wpłynie na podniesienie poziomu usług.

**Fundusz pomocy oddziałom PTTK**. Począwszy od roku 1984 obowiązują na mocy uchwały prezydium ZG PTTK nowe zasady tworzenia i wykorzystania funduszu pomocy oddziałom i innym jednostkom PTTK. Fundusz ten tworzony jest w zarządach wojewódzkich PTTK, a powstaje: z wpłat dokonywanych przez oddziały Towarzystwa prowadzące działalność gospodarczą, z wpłat przedsiębiorstw PTTK rozliczających się z budżetem ZG PTTK, z pożyczek z Funduszu Rozwoju i Pomocy Gospodarczej ZG PTTK, z darowizn, jeżeli ofiarodawca wyraźnie zadeklaruje darowiznę na rzecz funduszu, z odsetek udzielonych z funduszu.

Środki funduszu pomocy oddziałom PTTK i innym jednostkom Towarzystwa przeznaczone są w formie dotacji na rozwój działalności programowej PTTK, w szczególności na zrównoważenie budżetu oddziałów nie mających warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, na finansowanie działalności programowej oddziałów, dofinansowanie pracowni krajoznawczych i muzeów PTTK, dofinansowywanie wspólnych przedsięwzięć oddziałów PTTK bądź zarządu wojewódzkiego dotyczących imprez, szkolenia, propagandy i wydawnictw, wreszcie w szczególnie uzasadnionych przypadkach na dofinansowywanie obiektów turystyki kwalifikowanej i stacji turystycznych.

**Włóczęga 84**. Pod takim hasłem odbył się w dniach 23—25 marca 1984 r. w Zielonej Górze IX Ogólnopolski przegląd piosenki turystycznej. W pierwszym dniu przeglądu odbył się „koncert gwiazd”, w którym nie było jednak zbyt wiele prawdziwej

piosenki turystyczne. Tyłko przedstawiciele „Wolnej Grupy Bukowina” w całości poświęcili swój występ tego typu piosence, przedstawiając pozycje niemal klasyczne, znane turystom, np. piosenki *Majster Bieda* czy *Rzeka*.

Koncerty konkursowe odbywały się już w atmosferze turystycznej, choć brakowało jednak utworów o większych wartościach artystycznych. Jury nie przyznało „Grand Prix”. Pierwsze miejsce we „Włóczędze 84” zdobyła grupa „Pass”, dwa drugie „AKT Olsztyn” i „Gdziekolwiek”. W kategorii duetów przyznano dwie nagrody, które otrzymali: „Dorota i Tomek” oraz „Ostrowscy”.

**75 lat oddziału PTTK w Łodzi.** 7 marca 1909 r. w sali Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców powołano w Łodzi oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Trzy czwarte wieku później, w marcu 1984 r. w tej samej historycznej sali, w której dziś mieści się Uniwersytet Łódzki, Oddział Łódzki PTTK zebrał się na swym plenarnym zebraniu, które zainaugurowało jubileusz 75-lecia. Poprzedziła je uroczystość odsłonięcia pamiątkowej tablicy, w której uczestniczyło wielu działaczy i członków oddziału oraz wiceprezydent Łodzi dr Jan Wosko, rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr Zbigniew Kucho-wicz, wiceprezes ZG PTTK dr Adam Chyżewski i prezes ZW PTTK Krzysztof Zajączkowski.



Tablica upamiętniająca powstanie oddziału łódzkiego PTK. Z lewej u góry znak PTK, z herbami Krakowa, Poznania i Warszawy, zaprojektowany przez Mikołaja Wisznickiego w 1910 r. Fot. Mirosław Zbigniew Wojdalski

Z okazji jubileuszu w lokalu oddziału zorganizowana została wystawa ukazująca dorobek turystyczno-krajoznawczej działalności Oddziału Łódzkiego PTTK. Skupia on 8300 członków, zrzeszonych w 85 kołach zakładowych i środowiskowych, 46 szkolnych klubach i 8 klubach turystyki kwalifikowanej. Łódzką kadrę PTTK stanowi 400 przewodników i instruktorów różnych dziedzin turystyki kwalifikowanej, 117 dorosłych i 197 młodzieżowych społecznych opiekunów zabytków, 69 przewodników i 160

organizatorów turystyki. W samym tylko roku poprzedzającym jubileusz Oddział Łódzki PTTK zorganizował 172 wycieczki sobotnio-niedzielne, w których uczestniczyło 5 tys. osób, i 79 imprez turystyki kwalifikowanej z blisko 8 tysiącami uczestników.

75-lecie Oddziału PTTK w Łodzi uczczone zostało także jubileuszową wieczornicą w Teatrze Powszechnym, podczas której wielu zasłużonych działaczy udekorowanych zostało honorowymi odznakami PTTK, odznakami za zasługi dla Łodzi oraz innymi odznaczeniami.

**Odznaka turystyczno-krajoznawcza „Wędrownik Kujaw i Pomorza”.** Powstała nowa regionalna odznaka turystyczno-krajoznawcza województwa bydgoskiego, zatwierdzona przez prezydium Zarządu Głównego PTTK — „Wędrownik Kujaw i Pomorza”. Posiada ona 4 stopnie, a jej zdobywanie można rozpocząć po ukończeniu 12 roku życia.

Podstawą do ubiegania się o przyznanie odznaki woj. bydgoskiego jest dzienniczek wycieczek, w którym znajdują się potwierdzenia wycieczek i zwiedzanych obiektów krajoznawczych. Regulamin odznaki zawiera wykaz obiektów zalecanych do zwiedzania i ilość punktów, które za to otrzymujemy. Dla zdobycia odznaki brązowej trzeba uzyskać 20 punktów, srebrnej 40, a złotej 60 pkt.

Odznaka woj. bydgoskiego posiada także stopień złoty, wawrzynem, a można ją uzyskać za twórczą aktywność w dziedzinie krajoznawstwa, np. za opracowanie przewodnika, monografii krajoznawczej, informatora, zestawu slajdów z komentarzem krajoznawczym itp.

Odznakę „Wędrownik Kujaw i Pomorza” weryfikuje i przyznaje Komisja Krajoznawcza Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Bydgoszczy.

**II ogólnopolski zlot instruktorów krajoznawstwa.** W Puławach odbył się II ogólnopolski zlot zasłużonych instruktorów krajoznawstwa i instruktorów krajoznawstwa Polski. Spotkanie poświęcono problematyce współdziałania instruktorów krajoznawstwa z regionalnymi pracownikami krajoznawczymi. Na tle wygłoszonych referatów: **Tadeusza Sobieszka** o powstaniu i rozwoju regionalnych pracowników krajoznawczych, **Tadeusza Chmielewskiego** o celach i zadaniach pracowni, dr **Marii Irenej Mileskiej** i doc. dr **Jerzego Szukalskiego** o zagadnieniach metodycznych realizacji zadań regionalnych pracowni krajoznawczych, wywiała się dyskusja, w której instruktorzy krajoznawstwa poszukiwali punktów stycznych pomiędzy działalnością pracowni, a pracą instruktorów w terenie. Stwierdzono, że regionalna placówka krajoznawcza PTTK to nie tylko placówka usługowa, ale raczej „instytucja” i istnieją możliwości wzajemnego powiązania działalności instruktora i pracowni. Instruktor może więc wspomagać RPK. Pracownia bowiem będąc m.in. organizatorem pracy kulturalno-oświatowej, wydawniczej, może i powinna korzystać z wiedzy, doświadczenia instruktora krajoznawczego. Z kolei w wielu przypadkach materiały metodyczne, biblioteki i wyposażenie krajoznawcze pracowni mogą skutecznie wspomagać

Schronisko PTTK „Samotnia” w Kar-konoszach. Fot. Stefan Arczyński



gać, zwłaszcza instruktora krajoznawstwa regionu, w doskonaleniu jego warsztatu krajoznawczego.

W czasie II spotkania instruktorów krajoznawstwa stwierdzono jednak, że tak pojęte działanie nie jest jeszcze powszechne i należałoby wzmocnić starania o poprawienie współpracy pomiędzy regionalnymi pracownikami krajoznawczymi a instruktorami krajoznawstwa.

**W holdzie bohaterom Powstania Styczniowego.** Dobięgly końca imprezy turystyczne PTTK poświęcone 120 rocznicy Powstania Styczniowego, wędrówki do miejsc upamiętniających wydarzenia tego okresu, inwentaryzowania mogił, krzyży, bitew i potyczek powstańców, którego podejmowali się turyści i krajoznawcy podczas wypraw w 1983 i 1984 r.

Podsumowania tych działań (podjętych na apel Komisji Krajoznawczej i Komisji Turystyki Pieszej ZG PTTK) dokonano na plenarnym zebraniu Komisji Turystyki Pieszej ZG PTTK w Kielcach w dniach 5—6 maja 1984 r. Ziemia kielecka odegrała jak wiadomo szczególną rolę w zmaganiach powstańczych 1863 i 1864 r.

Podczas kieleckiego spotkania turystów pieszych i krajoznawców, zamykającego kampanię „PTTK w 120 rocznicę Powstania Styczniowego”, wygłoszony został przez dr. **Adama Massalskiego** referat, omawiający przebieg działań powstańczych. Ponadto zorganizowano wystawę ukazującą imprezy turystyczne, podczas których uporządkowano miejsca działań powstańczych oraz dokonano ich inwentary-

zacji krajoznawczej. Cenna zwłaszcza jest inwentaryzacja pomników Powstania Styczniowego na terenie byłych województw krakowskiego i sandomierskiego, dokonanych przez **Zdzisława Sabata** i jego rodzimę koło PTTK w Kielcach przy współpracy tamtejszych harcerzy. Inwentaryzacja obejmuje 329 pomników, krzyży, tablic pamiątkowych, epitafiów, mogił oraz nagrobków.

Kilkudziesięciu turystom i krajoznawcom, szczególnie zasłużonym w organizacji imprez dla uczczenia 120 rocznicy Powstania Styczniowego, przewodniczący Komisji Krajoznawczej i Komisji Turystyki Pieszej ZG PTTK **Tadeusz Rycerski** i **Henryk Tomkiewicz** wręczyli pamiątkowe odznaki i dyplomy.

**Inwentaryzując grobów zasłużonych działaczy PTTK w Warszawie i na Mazowszu** rozpoczął krajoznawczy Klub PTTK „Czata 62”. Przeprowadzona ona zostanie w odniesieniu do grobów zasłużonych działaczy Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego pochowanych na cmentarzach w Warszawie i na Mazowszu. Zostaną też opracowane ich biografie.

„**Oskary**” Komisji Turystyki Górskiej dla „**Samotni**” i **Wetliny**. Podczas spotkania zasłużonych kierowników obiektów turystycznych PTTK z władzami Towarzystwa, które odbyło się w dniach 10–11 maja 1984 r. w Warszawie, wręczone zostały turystyczne „Oskary” — pamiątkowe puchary — ufundowane przez Komisję Turystyki Górskiej ZG PTTK dla gospodarzy schronisk w Karkonoszach i Karpatach, w których turysta z plecakiem witany jest najserdeczniej i gdzie panuje najlepsza turystyczna atmosfera.

„Oskary” te otrzymały: schronisko „Samotnia” w Karkonoszach i schronisko w Wetlinie w Bieszczadach. Przy wyborze najlepszych KTG posłużyła się przede wszystkim analizą uwag zgłaszanych do komisji przez turystów. Zwykle przeważają zażalenia. O wyborze „Samotni” i Wetliny zdecydowały pochwały.

„**Z mamą i tatą na wycieczkę**”. Pod takim hasłem odbywa się doroczny konkurs rysunkowy dla dzieci, organizowany przez Komisję Pracy PTTK w Osiedlach Mieszkaniowych i Centralny Związek Spółdzielczości Budownictwa Mieszkaniowego. W siódmej jego edycji, w 1984 r. uczestniczyli młodzi artyści z 44 spółdzielczych ośrodków wychowania plastycznego, którzy nadesłali 367 prac.

Poziom VII konkursu rysunkowego „Z mamą i tatą na wycieczkę” był nieco słabszy, toteż jury nie przyznało nagród w żadnej grupie wiekowej, lecz jedynie wyróżnienia. Otrzymał je w grupie od 6 do 9 lat: **Asia Wróbel**, **Michał Wolak**, **Sebastian Horąży** i **Oleńka Lendusko** z Krakowa, **Paweł Kotula** z Leżajska, **Małgosia May** z Poznania, **Katarzyna Mitka** z Polkowic, **Marek Wach** z Legnicy i **Alicja Cebula** ze Stalowej Woli. W grupie od 9 do 11 lat: **Artur Cajdler** i **Sylwia Ruszkowska** z Kalisza, **Arkadiusz Duduś** z Leżajska, **Magda Wodzik** z Krotoszyna, **Anna Sitek** z Ostrowa Wielkopolskiego i **Lucyna**

**Kolber** z Andrychowa. Wyróżnienia w grupie od 12 do 15 lat przyznano **Grażynie Kijak** z Legnicy, **Annie Przybysz** z Łowicza, **Iwonie Owczarek** i **Agacie Fic** z Kalisza oraz **Grażynie Szczygiel** z Ostrzeszowa.

**Stanica wodna PTTK w Sorkwicach** ma swego patrona. Z inicjatywy działaczy kajakowych PTTK województwa olsztyńskiego stanicę, położoną nad Jeziorem Lampackim, otwierającym jeden z najpiękniejszych szlaków wodnych w Polsce rzeką Krutynią, nazwano imieniem **Stanisława Bilikowicza**, zasłużonego wodniaka mazurskiego, popularyzatora kajakarstwa, współtwórcy międzynarodowego splywu kajakowego na Krutyni. Stanisław Bilikowicz był pięciokrotnym komandorem tego splywu.

Uroczystość nadania stаницы wodnej w Sorkwicach imienia Stanisława Bilikowicza odbyła się podczas międzynarodowego splywu kajakowego „Krutynia 1984”.

**Ulica PTTK w Golubiu-Dobrzyniu**. Na swym pierwszym posiedzeniu w nowej kadencji Miejska Rada Narodowa w Golubiu-Dobrzyniu 28 czerwca 1984 r. postanowiła przemianować ulicę Kolejową na ulicę PTTK. W ten sposób radni podkreślili zasługi PTTK i działaczy miejscowego oddziału Towarzystwa obchodzącego właśnie 25-lecie działalności.

Warto przypomnieć, że z inicjatywy golubskiego oddziału PTTK zainaugurowano obchody Dni Drzewcy, ogólnopolskie konkursy krasomówcze przewodników PTTK, turnieje rycerskie na zamku golubskim. Właśnie obok zamku golubskiego, przekazanego PTTK w użytkowanie, przebiega, prowadząca do centrum Golubia, ulica PTTK.

**Pałucką Odznakę Krajoznawczą** ustanowiły zarządy oddziałów PTTK w Wagrowcu i Żninie dla popularyzacji pięknego regionu Pałuk, a zatwierdziło ją prezydium ZG PTTK.



Nowa odznaka regionalna PTTK



Obóz wędrowny Młodzieżowej Szkoły Turystyki na szlaku „Dolina Pilicy 84”.  
Fot. Przemysław Jędraski

Nowa regionalna odznaka jest trzystopniowa (brązowa, srebrna i złota) i można ją zdobyć od 12 roku życia w czasie wycieczek indywidualnych bądź zbiorowych, przeprowadzanych na Pałukach. Dla uzyskania odznaki należy zwiedzić określoną liczbę miejscowości lub obiektów krajoznawczych, których wykaz zawiera regulamin odznaki. Dla stopnia brązowego — 10, srebrnego — 25, złotego — 40.

Załączony do regulaminu Odznaki Pałuckiej wykaz miejscowości zawiera 94 pozycje, a wśród nich tak oryginalne, jak Paryż, Szkocja i Wenecja oraz tak znane, jak Biskupin, Gąsawa, Kcynia, Żnin, a także wiele innych związanych z historią, współczesnością, bogactwem zabytków i piękną krajobrazu.

Weryfikacji odznaki dokonują zarządy oddziałów PTTK w Wągrowcu i Żninie.

**Edmund Mieroszewicz i Stefan Calczyński lauretami nagrody ministra kultury i sztuki.** Z okazji tygodnia upowszechniania kultury dwóch wybitnych działaczy PTTK, **Edmund Mieroszewicz** i **Stefan Calczyński**, twórcy warszawskiego filmowego ośrodka krajoznawczego przy kinie „Zdrowie”, który obchodzi właśnie 15-lecie działalności, uhonorowanych zostało nagrodą ministra kultury i sztuki.

Obydwaj laureaci prowadzą ośrodek nadal. Wyświetlił on już 1700 filmów krajoznawczych, zarówno dla warszawiaków, jak i dla wielu uczestników wycieczek przybywających do stolicy. Ośrodek prowadzi także prelekcje po seansach oraz szkoli społecznych organizatorów seansów filmowych.

**Najstarsze inżynierskie plany regulacji Wisły były tematem przewodniczącej sesji zorganizowanej w Warszawie w dniach 22—24 czerwca 1984 r. przez Komisję Przewodników Stołecznego Zarządu Wojewódzkiego PTTK.** Podczas sesji wygłoszone zostały referaty: dr. **Lecha Królikowskiego** — *Dziewiętnastowieczne plany regulacji Wisły w granicach zaboru rosyjskiego*, w którym autor przedstawił rolę polskich

inżynierów i specjalistów w tworzeniu i wprowadzaniu w życie planów regulacji rzeki, **Jana Gana** — *Żegluga wiślana od połowy XIX wieku do I wojny światowej*, który ukazał historię tej żeglugi, życie i obyczaje orly pracujących na wiślanych barkach, a także przemiany w technice żeglugowej oraz **Romana Klima** — *Muzeum Wisły w Tczewie*, w którym przedstawił początki tego muzeum, jego strukturę, zbiory oraz plany na przyszłość.

Druga część sesji, pomyślana jako propozycja pod adresem przewodników, by podejmowali się roli inwentaryzatorów zabytków hydrotechniki, obiektów hydrotechnicznych położonych nad Wisłą, przyniosła referaty: **Tadeusza Rycerskiego**, przewodniczącego Komisji Krajoznawczej ZG PTTK, o temat rozpoczynanej właśnie inwentaryzacji krajoznawczej Polski, **Krystyny Rosińskiej** o sposobie opisu i dokumentacji zabytków techniki oraz **Leszka Kwiatkowskiego** o kwerendzie i inwentaryzacji archiwalnych materiałów ikonograficznych.\*

**Dolina Pilicy 84.** Pod takim hasłem prowadzone były od 7 lipca do 8 sierpnia 1984 r. obozy wędrowne Młodzieżowej Szkoły Turystyki PTTK, których organizatorem był Zarząd Wojewódzki PTTK w Piotrkowie Trybunalskim. Brało w nich udział 275 dziewcząt i chłopców, aktywistów szkolnych klubów krajoznawczo-turystycznych PTTK reprezentujących Włocławek, Radomsko, Tarnogród, Łódź, Lubaczów, Stargard Szczeciński, Toruń, Ćmielów, Radom, Białystok, Lesko, Świdnicę. Uczestniczyli oni w zajęciach szkoleniowych, przewidzianych programem szkolenia młodzieżowego organizatora turystyki, a wędrując poznawali zabytki, historię i współczesne osiągnięcia regionu położonego w Dolinie

\* W 1986 r. Wydawnictwo PTTK „Kraj” opublikowało materiały z tej sesji. (Red.)

Pilicy. Pracowali ponadto społecznie na potrzeby stanic ZHP, w których mieszkali, przy konserwacji sprzętu itp.

Końcowy egzamin na młodzieżowego organizatora turystyki zdało 206 osób. Uczestnicy obozów wędrownych „Dolina Pilicy '84” zdobyli także 113 popularnych odznak turystyki pieszej i 183 w stopniu brązowym, 25 brązowych odznak kolarskich i 244 Piotrkowskie Odznaki Krajoznawcze.

**Orły i królowie polscy na chełmskich medalach.** Regionalna Pracownia Krajoznawcza PTTK zapowiedziała emisję serii pamiątkowych medali, na któ-



Rewers jednego z pierwszych medali chełmskich nowej serii, poświęconej królom i orłom polskim

rą złożą się: poczet władców i orłów polskich. Seria liczyć będzie 40 medali wydawanych w dwóch wersjach — patynowane oraz srebrzone.

Co roku ukazywać się będzie 5—8 medali. Autorem opracowania plastycznego medali jest prof. **Jerzy Jarnuszkiewicz** z warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych. Medale wykona Mennica Państwowa.

Na awersach medali przedstawione będą portrety książąt i królów polskich, wykonane według pocztu Jana Matejki, natomiast rewersy przedstawiać mają orły polskie w ich formach historycznych, odpowiadających okresowi panowania poszczególnych władców. Ponieważ nie wszyscy Piastowie używali godła państwowego, 7 medali będzie miało inną tematykę, jak np. na medalu Mieszka I na odwrocie umieszczony zostanie portret Dubrawy. W sumie więc „Poczet” zaprezentuje 33 różne postacie orła, z czego 4 orły będą miały formę przedheraldyczną, zapożyczoną z denarów i braheteorów piastowskich. Orły heraldyczne wzorowane będą na pieczęciach, monetach i innych zabytkach historycznych.

**Oddział PTTK w Gorlicach działa już 50 lat.** Obchody jubileuszu oddziału, zainaugurowane rajdem na orientację „Azymut '84”, odbyły się w schronisku

PTTK na Magurze Małostowskiej, które powstało dzięki wysiłkowi działaczy gorlickich. Podczas uroczystości dokonano odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej działalności Stanisława Gabryela, jednego z inicjatorów budowy schroniska na Magurze Małostowskiej i wieloletniego prezesa oddziału PTTK w Gorlicach.

**XIV Centralny Zlot Aktywu Krajoznawczego PTTK** odbył się w ostatnich dniach sierpnia 1984 r. w podlubelskiej Dąbrowie nad Zalewem Zemborzyckim. Poświęcony został problematyce działań instruktorów krajoznawstwa, omówieniu ich metod pracy, zajęciu stanowiska wobec ich statusu w Towarzystwie, przedyskutowaniu potrzeby wprowadzenia poprawek do regulaminu instruktora krajoznawstwa, którego rola jest niezwykle ważna w PTTK, jako inspiratora działań krajoznawczych w określonych środowiskach społecznych, krajoznawcy będącego autorytetem w dziedzinie informacji i poradnictwa, wychowawcy młodych krajoznawców, wreszcie znawcy swego regionu.

Zlot dał instruktorom krajoznawstwa możliwość prezentacji różnorodnego dorobku, w zależności od warunków i specyfiki działalności poszczególnych krajoznawców. Na XIV CZAK-u zaprezentowano efekty krajoznawczego pleneru malarskiego — pięciu artystów malarzy, instruktorów krajoznawstwa PTTK, przebywało od początków sierpnia nad Zalewem Zemborzyckim dokumentując pędzlem krajobraz podlubelski. Plonem była wystawa kilkudziesięciu obrazów, głównie akwareli.

Na lubelskim CZAK-u znalazły się też cztery wystawy fotograficzne: **Mariusza Kostrzewskiego**, **Stanisława Pastusiaka**, Kieleckiej Szkoły Krajoznawczej oraz dokumentacyjna w Muzeum Wsi Lubelskiej, a ponadto ekspozycja zbiorów kolekcjonerów-krajoznawców PTTK, z których słynie zwłaszcza środowisko lubelskie.

Lubelski CZAK podjął jeszcze jeden krajoznawczy temat. Stał się on poligonem doświadczalnym inwentaryzacji krajoznawczej Polski, którą zapoczątkowała w Towarzystwie Komisja Krajoznawcza ZG PTTK. Bardzo sprawnie przeprowadzona została próba inwentaryzacji okolic Zalewu Zemborzyckiego. Połowa uczestników XIV CZAK-u brała udział w inwentaryzacji podlubelskich gmin: Zemborzyc, Prawiedników, Osmolic, Czerniejewa, Tuszowa, zdobywając doświadczenie, stając się kandydatami na inwentaryzatorów w swoim regionie.

Podczas Zlotu odbyło się też tradycyjne otwarte zebranie Komisji Krajoznawczej ZG PTTK, poświęcone problematyce instruktorów krajoznawstwa. Stwierdzono m.in., że dla rozszerzenia działalności instruktorów konieczne jest zwiększenie przepływu informacji pomiędzy instruktorami, pomagając im w samokształceniu, że potrzebne jest powstawanie nowych klubów instruktorów krajoznawstwa i ściśle ich współdziałanie z pracownikami krajoznawczymi.

**XXIX Rajd Przyjaźni Szlakami Lenina w Tatrach** odbył się we wrześniu 1984 r. Uczestniczyło w nim 527 drużyn i 2884 wędrowców górskich, a także

Otwarcie XIV Centralnego Złotu Aktywu Krajowiczego na Zamku w Lublinie. Fot. Andrzej Kowalik

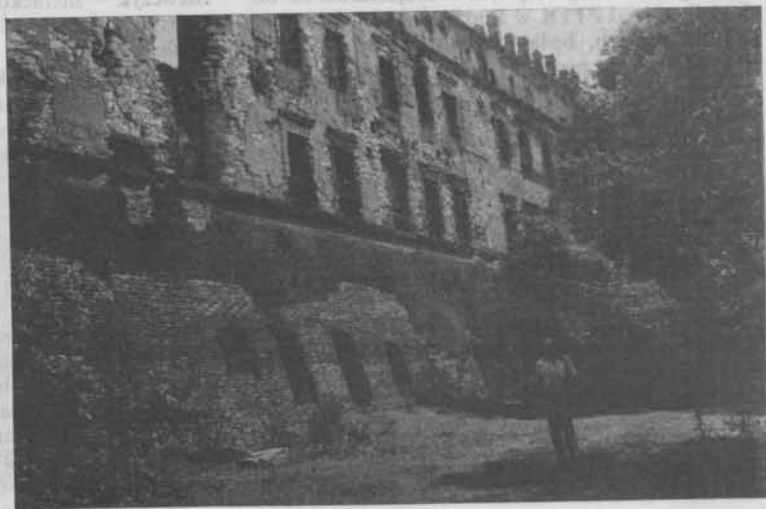


piechurów i kolarzy, łącznie ponad 3 tysiące osób. Mieli oni do wyboru 29 tras górskich, 6 pieszych oraz trasę rajdu kolarskiego, który — rozpoczynany w dowolnym miejscu — musiał doprowadzić do Nowego Targu, gdzie tradycyjnie już kolarze złożyli kwiaty pod tablicą pamiątkową w celi, w której więziony był Włodzimierz Lenin podczas swego pobytu na Podhalu. W rajdzie uczestniczyli, obok turystów polskich, także turyści z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Węgier i Związku Radzieckiego.

Tradycyjnie też pod pomnikiem Włodzimierza Lenina w Poroninie uczestnicy rajdu wzięli udział w manifestacji wraz z przybyłymi na nią gośćmi: przewodniczącym Głównego Komitetu Turystyki **Janem Cisowskim**, I sekretarzem KW PZPR w No-

wym Sączu **Józefem Brożkiem**, wiceprezesem ZG PTTK **Adamem Chyżewskim** i sekretarzem generalnym **Zdzisławem Łysio**, konsulem generalnym ZSRR w Krakowie **Georgijem Rudowem** oraz konsulem generalnym CSRS w Katowicach **Janem Kromką**. Zakończenie rajdu „Szlakami Lenina” odbyło się na Równi Krupowej w Zakopanem. Dokonał go w imieniu organizatorów — Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Nowym Sączu — komandor rajdu **Ludwik Kamiński**.

Puchar Głównego Komitetu Turystyki zdobyli turyści z Zakładów im. H. Cegielskiego w Poznaniu, puchar Zarządu Głównego PTTK — drużyna z Fabryki Mebli w Jarocinie, zaś puchar Komitetu Organizacyjnego Rajdu „Szlakami Lenina” drużyna



Krupce (woj. chełmskie), ruiny zamku z XVI w. Na trasie wycieczki krajoznawczej urządzonej podczas CZAK. Fot. Janusz Żmudziński

BFM „Befama” z Bielska-Białej. Nagrodę w kategorii rajdu górskiego otrzymali także turyści z Jarocina, pieszego — Szkolny Klub PTTK Szkoły Podstawowej nr 1 z Rawy Mazowieckiej, zaś kolarskiego — Klub Młodego Turysty z Pruszkowa.

„Złote Liście — 84”. Był to już XV jubileuszowy spływ kajakowy. Od 1976 r. impreza ta wymieniana jest w kalendarzu Międzynarodowej Federacji Kajakowej IFC. Odbyna się na wodach Pojezierza Kaszubskiego. Zapoczątkowany przez grupę zapaleńców z Klubu Wodnego PTTK „Żabi kruk” w Gdańsku spływ przebiegał początkowo od jez. Osuszyno, rzeką Wdą przez jez. Wdzydze do Wojtala oraz Czarnej Wody. Później ustalila się trasa „kółka raduńskiego” i Raduni. Mimo dość trudnych warunków i jesiennego terminu w spływie bierze udział wiele klubów kajakowych i indywidualnych turystów wodniaków, miłośników regionu kaszubskiego i jego pięknych szlaków wodnych. Tak było i w spływie „Złote Liście — 84”. Organizacją spływu zajmowali się tradycyjnie działacze zakładowego oddziału PTTK Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni.

Dotychczas w spływie „Złote Liście” uczestniczyło 4411 wodniaków, w tym 512 z zagranicy.

**XIII Konkurs krasomówczy przewodników PTTK** odbył się w ostatnim tygodniu listopada 1984 r. na zamku w Golubiu-Dobrzyniu. Uczestniczyło w nim 20 PTTK-owskich cicerone, których występy były gorąco oklaskiwane. Jury pod przewodnictwem doc. dr. **Jerzego Maciejewskiego**, językoznawcy z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, przyznało pierwsze miejsce **Piotrowi Bokocie** z Chelma. Drugie zajęła **Marta Bochenek** z Krakowa, trzecie — **Tadeusz Kwiatkowski** z Rabki, czwarte — **Jan Pietrzak** z Nowego Sącza, piąte — **Kazimierz Walter** z Warszawy.

Ocena jury była zgodna z odczuciami audytorium konkursu. Nagrodę publiczności zdobył bowiem także **Piotr Bokota**.

**Sztandar dla oddziału PTTK w Rudzie Śląskiej**. 60 lat zorganizowanej turystyki i krajoznawstwa obchodził oddział PTTK w Rudzie Śląskiej. W 1924 r. w Bielszowicach, będących dziś częścią Rudy Śl., powstało jedno z pierwszych ośmiu ówczesnych terenowych kół Oddziału Górnośląskiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Wkrótce powstały też koła Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Dziś kontynuujący tradycje turystyczno-krajoznawcze

poprzedników oddział PTTK w Rudzie Śląskiej skupia 33 koła PTTK oraz szkolne kluby PTTK, zrzeszające 4188 członków, i prowadzi rozległą działalność.

Z okazji 60-lecia Oddziałowi wręczono sztandar ufundowany przez miejscowe zakłady i Urząd Wojewódzki w Katowicach. Sztandar udekorowany został przez prezesa ZG PTTK **Andrzeja Gordona** Złotą Honorową Odznaką PTTK. Odznaka wręczona została także Kołu PTTK przy Kopalni Węgla Kamiennego „Nowy Wirek”. Otrzymało ją również wielu aktywnych i zasłużonych działaczy pracujących społecznie w oddziale PTTK w Rudzie Śląskiej. Przyznano im także liczne odznaki „zasłużonego w rozwoju województwa katowickiego”. Medalem PTTK odznaczony został założyciel i pierwszy prezes Koła PTT w Bielszowicach **Józef Wisterek**.

**IV Śląskie Sympozjum Krajoznawcze** zorganizowała w Głogówku, w dniach 16—18 listopada 1984 r., Opolska Komisja Krajoznawcza ZW PTTK. Zgromadziło ono blisko 60 osób. Obrady sympozjum toczyły się w stylowej sali ratusza i sali Beethovenowskiej na zamku, gdzie na przełomie 1655/1656 mieszkał król Jan Kazimierz ze swoim dworem.

**Dr Ryszard Gładkiewicz** z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawił dzieje husytyzmu na Śląsku, a zwłaszcza w Głogówku. **Dr Krzysztof Mazurski** mówił o intelektualnej inspiracji krajoznawstwa, **Katarzyna Jędrzejewska** — o pobycie Ludwiga van Beethovena w Głogówku — skomponował tu IV symfonię. **Dr Leon Kore** i **Paweł Twardoń** omówili szeroko „Szlak szkół mniejszościowych na Śląsku”, który powstaje z inicjatywy znanego działacza krajoznawczego **dr Jerzego Pawlika**. **Mgr Albert Szyndzielnor** przedstawił życie i twórczość Jana Cybisa, znakomitego malarza polskiego, pochodzącego z pobliskiego Wróblina, zmarłego przed kilku laty. W dalszej części sympozjum prof. **Dorota Simonides** zaprezentowała na szerszym tle porównawczym folklor okolic Głogówka, zaś śląski literat **Wilhelm Szewczyk** — literacko-filozoficzną refleksję o Rafale Urbanie, „Śląskim Sokratesie”, zapoznanym myślicielu z Głogówka.

Żywa dyskusja, jaka toczyła się po wygłoszeniu referatów, dowiodła trafności podjęcia problematyki sympozjum, w czym zasługa przewodniczącego Opolskiej Komisji Krajoznawczej **Romana Pałasiewicza**.

## Z notatnika krajoznawcy

Łódź. Z inicjatywy nauczycieli emerytów, skupionych w Komisji Historycznej Związku Nauczycielstwa Polskiego, otwarto Muzeum Oświaty Łódzkiej. Najwięcej eksponatów dotyczy walki nauczycieli łódzkich o polską szkołę w latach 1863—1945. W zbiorach znajduje się m.in.: 15 sztandarów przechowywanych z narażeniem życia, kroniki i księgi

pamiętkowe szkół łódzkich, akta policyjne świadczące o prześladowaniu nauczycieli walczących o polską szkołę. Muzeum mieści się w siedzibie Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej w Łodzi.

Wieliczka. Zabytkowa kopalnia soli w Wieliczce wymaga rewaloryzacji i zabiegów konserwatorskich. Na apel przywrócenie komorom kopalnianym ich

Rudowęglowiec S/S „Soldek” — jako statek-muzeum — na Motławie w Gdańsku. Fot. CAF

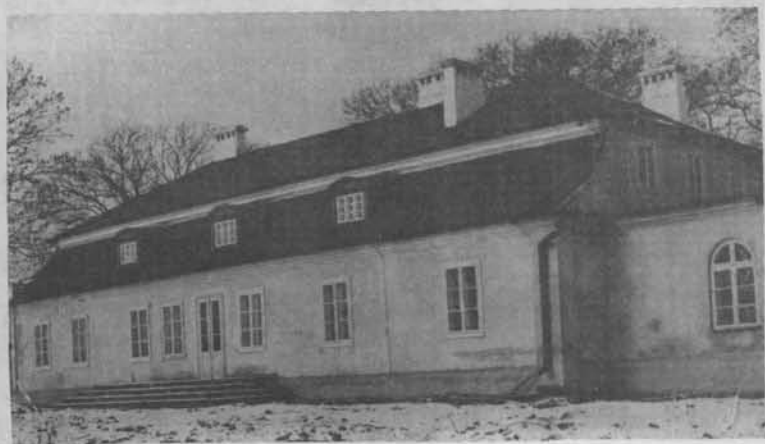


świetności zgłosili się członkowie Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa. W wyniku ich pomocy i prac renowacyjnych przywrócono na nowo wielickiej kopalni wspianą, liczącą prawie 300 metrów sześciennych objętości komorę „Haluszka”. Została ona wybrana na początku obecnego stulecia w olbrzymiej soczewkowatej bryle zielonej soli, którą urabiano za pomocą napędzanych powietrzem maszyn wrębowych. Dzięki temu „Haluszka” posiada niepowtarzalną fakturę ścian. Komora pełni na razie funkcje reprezentacyjne, ale później umieszczona tu zostanie kolonia zdrowotna dla 500 dzieci.

Gdańsk. W 35 rocznicę podniesienia bandery na pierwszym statku pełnomorskim zbudowanym na polskich pochylniach — rudowęglowcu S/S „Soldek” — w październiku 1984 r. statek ten stał się

obiektem muzealnym, udostępnionym do zwiedzania. Jego wnętrza zostały przystosowane do prezentowania wystaw obrazujących dzieje polskiego okrętownictwa. S/S „Soldek” zakończył swą służbę na węglowych szlakach w 1979 r. Statek-muzeum zakotwiczone na Motławie w centrum Gdańska.

Hrubieszów. Dość długo Muzeum Regionalne w Hrubieszowie tułało się po różnych lokalach, aż wreszcie znalazło stałą siedzibę w dworku, zwanym Du Chateau. Okazała budowla z kolumnami od frontu posiada niebywałą historię. Otóż ten stylowy dworek stanął w 1791 r. na miejscu dawnego zamku. Dworek barokowo-klasycystyczny został zbudowany przez żołnierza wojsk napoleońskich Du Chateau. Dopiero obecnie, w latach siedemdziesiątych właścicielka pani Du Chateau sprzedała dworek



Pałac „Du Chateau” w Hrubieszowie. Fot. Zygmunt DREWNIK

miastu z przeznaczeniem na muzeum. W wyremontowanym dworku znalazło się Muzeum Regionalne Hrubieszowa. Jedną z sal została poświęcona Stanisławowi Staszcowi.

Żnin. Nieopodal Żnina, w Wenecji znajdują się ruiny dawnej gotyckiej fortecy, siedziby kasztelana nakielskiego, Mikołaja Nałęcza, zwanego Krwawym Diabłem Weneckim. W wykopach rozłożonych wachlarzem wokół ruin centrum twierdzy zalega dużo reliktyw zewnętrznych umocowań weneckiego zamku. Podczas minionego sezonu wykopaliskowego archeolodzy odkryli w Wenecji ostatnią z pięciu bastei artyleryjskich, skonstruowanych w 1436 r. według koncepcji znakomitego znawcy inżynierii wojskowej, arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Polski, Wojciecha Jastrzębca.

Kościan. Najmłodszą placówką muzealną w województwie leszczyńskim jest Muzeum Regionalne w Kościanie. Z inicjatywy dyrektora tej placówki **Witolda Omieczynskiego** i przy współpracy z Muzeum Archeologicznym w Poznaniu, otwarto w kościańskim Muzeum Regionalnym stałą wystawę pn. *Najdawniejsze dzieje ziemi kościańskiej*.

Przemysł. Podczas konserwacji cerkwi w Posadzie Rybotyckiej koło Przemysła odkryto w prezbiterium i nawach bocznych cenną polichromię wykonaną ręką nieznanego artysty. Warto przypomnieć, że cerkiew ta, pochodząca z pierwszej połowy XVI w., jest jedną z najstarszych w Polsce. Zbudowana z kamienia, posiada ciekawą architekturę o charakterze obronnym z przełomu gotyku i renesansu. Wcześniej, przed obecnymi odkryciami, w cerkwi w Posadzie Rybotyckiej odnaleziono polichromię z XVI w.

Warszawa. Gabinet numizmatyczny na Zamku Królewskim w Warszawie wzbogacił się o niezwykle cenny eksponat: 10-dukatową donatywę gdańską króla Władysława IV z 1644 r., zawierającą 34,67

gramów czystego złota. Donatywy to złote medale ofiarowane królowi lub innej znakomitej osobie. Na rewersie przedstawiono portret monarchy, zaś z drugiej strony panoramę miasta, w którym medal wybito. W zbiorach polskich donatywa jest wielką rzadkością. Jeden egzemplarz znajduje się w Muzeum Czapskich w Krakowie, drugi w warszawskim Muzeum Narodowym.

Kraków. Kościół św. Pawła i Piotra w Krakowie przy ulicy Grodzkiej, bezcenna budowla barokowa wzorowana na wczesnobarokowych świątyniach Rzymu, został uratowany. Groziło mu bowiem zawalenie, gdyż jeden z potężnych filarów kościoła, wzniesionego na niestabilnym podłożu, uległ spękaniu. Dosłownie wisiał oderwany od ławy fundamentowej i podłoża. Niebezpieczeństwo ujawniło się już przed wojną, ale dopiero obecnie przystąpiono do ratowania zabytku, wykorzystując ekspertyzę prof. dr. inż. **Michała Fuxsa**. Krakowskie Pracownie Konserwacji Zabytków podjęły skomplikowane prace, które właśnie dobiegły końca. W wywiercone 225 otworów wbito w fundamenty, mury pod filarem i w sam filar stalowe pręty, otoczone opaską, do której pod ciśnieniem wtłoczono beton.

Gwoźnica Górna. W miejscowości tej, położonej na Rzeszowszczyźnie, nieopodal Brzozowa, rodzinnej wsi Juliana Przybosa zakończono prace remontowo-konserwacyjne przy muzeum poświęconym temu poecie. Muzeum nosi charakter skansenu. Składa się z chałupy, spichrza, stodoły oraz warsztatu. Budynki pochodzące z przełomu XIX i XX w. należały uprzednio do różnych właścicieli. Są jednak podobne do tych, które znajdowały się niegdyś w rodzinnej zagrodzie Juliana Przybosa.

Włodawa. Pod patronatem Towarzystwa Twórców i Działaczy im. Gustawa Morcinka odbył się tu I plener rzeźby monumentalnej w wykonaniu twór-

Maciejowice — ratusz z XIX w., obecnie Gminny Ośrodek Kultury, w którym mieści się małe muzeum poświęcone Tadeuszowi Kościuszce. Fot. Janusz Żmudziński



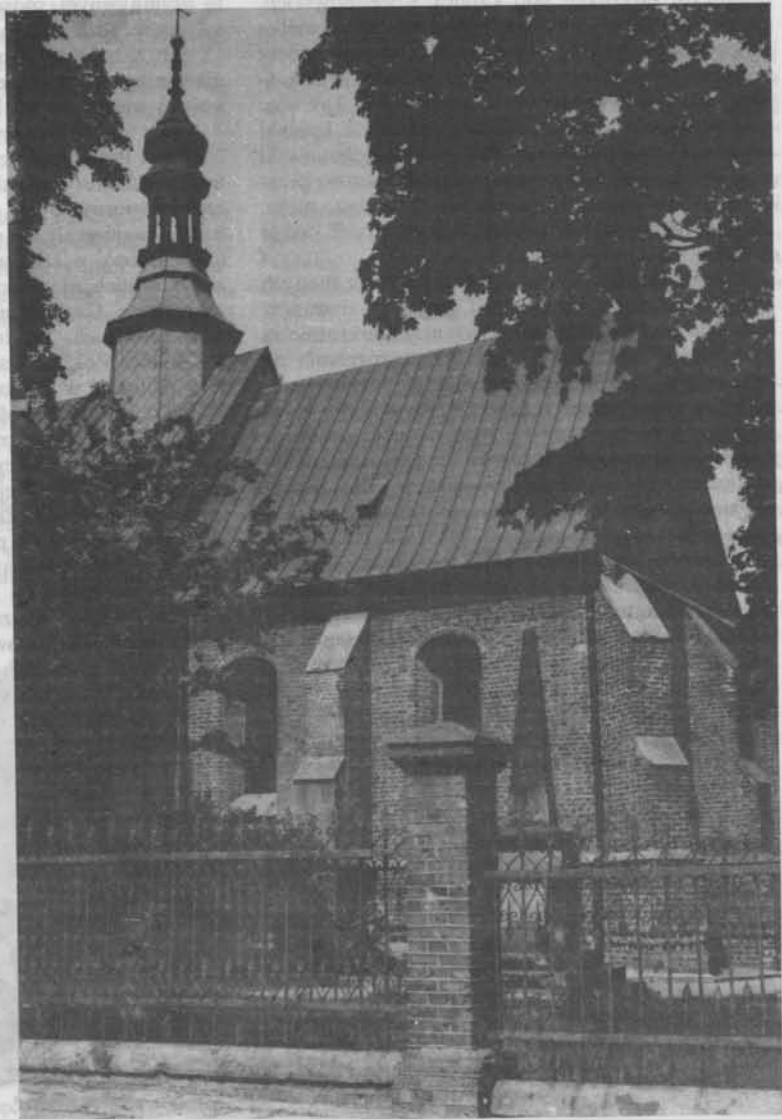
ców nieprofesjonalnych. Przez 10 dni wycinali oni z drzewa osiki lub lipy postacie trwale związane z historią i legendą Włodawy oraz jej mieszkańcami. Rzeźby upiększyły park otaczający rynek włodawski.

Kcynia. Otwarta tu została Pałucka Izba Muzealna, będąca oddziałem Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy. Zgromadzono w niej wytwory sztuki ludowej z regionu Pałuk, a zbiór jest dziełem wieloletniej penetracji i poszukiwań znanej artystki ludowej **Klary Prillowej**. Sąw kolekcję wyrobów tkackich, ceramicznych i glinianych gromadziła w latach 1947—1980, a następnie przekazała muzeum w Bydgoszczy. Do najcenniejszych eksponatów w Pałuckiej

Izbie Muzealnej należą zabytkowe haftowane czepek i fartuchy pałuckie oraz samodziały lniane i welniane, a także wyroby ceramiczne **Józefa Czachowskiego**, ostatniego z licznych keyńskich garncarzy.

Maciejowice. W 190 rocznicę pamiętnej bitwy stoczonej w październiku 1794 r. pod Maciejowicami otwarte zostało w Gminnym Ośrodku Kultury w Maciejowicach mini-muzeum im. Tadeusza Kościuszki. Zgromadziło ono różne pamiątki, dokumenty, stare mapy, druki związane z bohaterskim wozdem Insurekcji Kościuszkowskiej i jego epoką.

Warszawa. Dobięły końca prace konserwatorskie przy dwóch zabytkowych studniach, stojących przed Pałacem Rzeczypospolitej na placu Krasiańskich,



Kościół parafialny w Zwoleniu (1564—1595), w którym jest kaplica Kochanowskich. Fot. Janusz Żmudziński

a projektowanych przez architekta Piotra Aignera w latach dwudziestych XIX w. Obie studnie, które wpisano do rejestru zabytków, wykonano z żeliwnych płyt. Są jedynymi tego typu zabytkami w stolicy. Pochodzą z okresu, w którym dopiero zaczynało stosować żeliwo w architekturze.

Zwoleń. W 1830 r. woda zalała kryptę pod kościołem w Zwoleniu, w której złożone były trumny rodziny Kochanowskich. Przeniesiono je więc na cmentarz przykościelny. Po latach cmentarz został zlikwidowany i nikt już nie pamiętał, gdzie spoczywa mistrz z Czarnolasu. Dopiero w 1981 r. ekipa archeologów odnalazła szczątki Kochanowskich, ale ich stan nie pozwalał na rozpoznanie poszczególnych osób. W tym okresie nastąpiła renowacja kaplicy rodzinnej w kościele i krypty pod nią. 29 grudnia 1983 r. 14 miedzianych urn umieszczono w marmurowym sarkofagu pod kaplicą Kochanowskich. 21 czerwca 1984 r. odbyła się w Zwoleniu wielka uroczystość — powtórny pochówek szczątków poety i jego rodziny — z udziałem metropolity krakowskiego kardynała **Franciszka Macharskiego**. Tak więc po 154 latach znów odpowiada prawdzie łaciński napis w kaplicy Kochanowskich: „Jan Kochanowski wojski Sandomierski tu spoczywa. Aby uczony przechodzień nie ominął bez uczczenia zwłok tego męża, którego pamięć u ludzi wykształconych trwać będzie wiecznie”.

Janów. Okolice Sokółki i Janowa słyną z tkanych tutaj w dawnych warsztatach pięknych dywanów dwuosnowowych. Ich twórczynie niejednokrotnie za swe wyroby zdobywały nagrody i wyróżnienia na wystawach sztuki ludowej. Zrodziła się więc społeczna inicjatywa budowy w Janowie izby tkactwa ludowego, w której można by było oglądać sokólskie i janowskie dywany. Budynek będzie oddany do użytku w 1985 r. Obok dywanów w izbie znajdują również miejsce inne wyroby ludowego rękodzieła Białostoczczyzny.

Zakopane. W zakopiańskim budynku dawnego „Palace”, w którym w okresie hitlerowskiej okupacji mieściła się katownia gestapowska, i gdzie więzieni byli nie tylko mieszkańcy Zakopanego i Podhala, ale i Rosjanie, Słowacy, a nawet piloci amerykańscy i kanadyjscy zestrzeleni w tym rejonie, powstaje Izba Pamięci. Z inicjatywą jej utworzenia wystąpił Tatarski Klub Kolekcjonerów. W Izbie, obok pamią-

tek z ponurych lat hitlerowskiego barbarzyństwa, znajdzie się księga wpisów, do której, żyjący do dzisiejszego dnia byli więźniowie „Palace” będą wpisywali swoje wspomnienia. Otwarcie Izby zapowiedziano na dzień 29 stycznia 1985 r., w 40 rocznicę wyzwolenia Zakopanego.

Głubczyce. W Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury w Głubczycach otwarta została Izba Regionalna. Zgromadzono w niej ekspozycje mówiące o historii, kulturze i walorach turystyczno-krajoznawczych ziemi głubczyckiej. W nowej Izbie można oglądać wyroby ludowe tego regionu, rzeźbę, malarstwo itp., a także wydawnictwo poświęcone Głubczycom i okolicy.

Biała Podlaska. Interesującego odkrycia archeologicznego dokonano we wsiach Nepel i Krzczew w okolicach Białej Podlaskiej. Odnaleziono tu wykute prymitywnym sposobem w czerwonym granicie kamienne obeliski, których powstanie szacuje się na IX lub X w. Kamienne bryły, przypominające wyglądem krzyże pokutne, mierzą około 170 cm wysokości i wagą kilkaset kilogramów każda.

Nowy Sącz. W leżącym nie opodal Nowego Sącza Chełmcu Polskim, w rejonie określonym jako cmentarzisko kultury pilińskiej, natrafiono podczas prac archeologicznych na dziesięć grobów popielnicowych. Znajdowały się one na niewielkiej głębokości (50—70 cm), w tzw. warstwie grobońsnej. Znalezione w nich m.in. wyroby z brązu i żelaza oraz ceramiczne. Część z nich pochodzi z okresu wpływów rzymskich. Warto wiedzieć, że cmentarzysko w Chełmcu Polskim jest jedynym stanowiskiem kultury pilińskiej w Polsce.

Wałcz. 28 maja 1984 r. otwarto tu w odrestaurowanym i wyróżniającym się wyglądem architektonicznym domu przy ulicy Pocztowej Muzeum Regionalne Ziemi Wałeckiej. Znalazła się w nim stała wystawa obrazująca dzieje ziemi wałeckiej od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy. Jednym z ciekawszych eksponatów jest wielkich rozmiarów drzewo genealogiczne rodu Wedłłów-Tuczyńskich. Ponadto w sali, ukazującej historię współczesną, szczególnie wyeksponowano walki o Wał Pomorski. W gotyckich piwnicach Muzeum Regionalnego Ziemi Wałeckiej znajduje się pomieszczenie na wystawy czasowe oraz miejsce o charakterze klubowym na spotkania i odczyty.

